

SZAKDOLGOZAT

Magyarósi-Végh Brigitta

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Tanító alapképzési szak

**TÁJNYELVI SZAVAK ISMERETE EGY SOMOGYI KISTÉRSÉG HARMADIK ÉS
HATODIK OSZTÁLYOS TANULÓINAK KÖRÉBEN**

Belső konzulens: Dr.Kövérné Dr.Nagyházi Bernadette

Belső konzulens tanszéke: Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Készítette: Magyarósi-Végh Brigitta

Kaposvári Campus

2024

Tartalom

1. Bevezetés	2
2. Szakirodalmi áttekintés	3
2.1. A nyelvjárás	3
2.2. Somogy vármegye nyelvjárási régiói	4
2.3. Közép-dunántúli nyelvjárási régió jellemzői	5
2.3. Az ő-zés kialakulása	5
2.4. Tájszó fogalma	6
3. A kutatás	7
3.1. Alkalmazott módszer	7
3.2. A kutatás körülményei és a mérőeszköz bemutatása	7
3.3. A vizsgált szavak bemutatása	8
4. Eredmények	11
4.1. Siófok	11
4.1.1. Szociodemográfiai adatok	11
4.3. A Teszt megoldásai	12
4.2. Nagyberény	14
4.2.1. Szociodemográfiai adatok	14
4.2.2. A Teszt megoldásai	16
4.3. Ságvár	18
4.3.1. Szociodemográfiai adatok	18
4.3.2. A Teszt megoldásai	19
4.4. Kiliti	20
4.4.1. Szociodemográfiai adatok	20
4.4.2. A Teszt megoldásai	21
4.5. Eredmények összegzése	23
5. Következtetések és javaslatok	26
5.1. Következtetések	26
5.2. Javaslatok	28
6. Összefoglalás	31
Irodalomjegyzék	33
Táblázatjegyzék	35
Ábrajegyzék	36
Mellékletek	37

1. Bevezetés

Szakdolgozatom témáját egy, a műveltségterületemhez tartozó tantárgy ihlette meg. A tantárgy teljesítési feltétele egy minikutatás készítése volt, melynek témájaként tájnyelvi szavak ismeretét választottam. Ez a kutatás megerősítette bennem a téma iránti elköteleződésemet és további kutatásra ösztönzött. Szakdolgozatomban tájnyelvi szavak ismeretét vizsgálom egy somogyi kistérség (Nagyberény, Ságvár, Kiliti, Siófok) harmadik és hatodik osztályos tanulóinak körében.

A téma aktualitását, fontosságát támasztja alá Kiss Gábor Kis Tájnyelvi szótárának (Kiss, 2014) előszavában írtak, miszerint költőink (Faludi Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Arany János és Petőfi Sándor) már évszázadokkal ezelőtt úgy vélekedettek, hogy „a *nép nyelve az igazi, a tiszta magyar nyelv*” (Kiss 2014:5). Imre Sándor a kiváló pedagógus a következőképpen fogalmaz 1876-ban: „A *nép nyelve lehet tekintély.*” (Imre 1876 idézi Kiss, 2014:5). Ma már azonban igen kevesen használják a népnyelvi szavakat, illetve az adott nyelvterületre jellemző hangzó készletet. Erre a problémára hívja fel a figyelmet Patak Márta író, műfordító, aki elődeihez hasonlóan szintén értéknek találja a nép nyelvét, ugyanakkor vészharangokat kongat, amiatt, hogy *kapozsiként* egyre ritkábban hallja az ízes, somogyi beszédet szülővárosában Kaposváron. Az író nő nemzeti identitásunk elvesztését félti, amiatt, hogy országunkban kellemetlenné, szinte szégyenné vált a tájnyelvi beszéd. (Patak, 2007)

Az említett vélemények tükrében, tanítóként magyar nyelv és irodalom műveltségterülettel, úgy gondolom, fontos a népnyelv ismeretének vizsgálata lakóhelyem kistérségében, a hiányosságok illetve meglévő ismeretek feltárása általános iskolai tanulók között. Dolgozatomat a tájszó fogalmának tisztázásával, illetve a vizsgált nyelvterületre vonatkozó sajátosságok leírásával kezdem a szakirodalmak tükrében. Ezt követően bemutatom a vizsgálati módszert, vagyis a tesztlapot, a benne felmerülő tájnyelvi szavak magyarázatával kiegészítve, majd a tesztlapok eredményeit mutatom be, végül javaslatot teszek a tájnyelvi szavak magyarázórán történő alkalmazására, a tájnyelvi szókincs fejlesztésére.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A nyelvjárás

Nyelvjárásunk, vagy más szóval dialektusunk elárulhatja, hogy egy ország mely részéről származunk, mely részén élünk (Crystal,1997). A dialektusok ugyanis szókincsükben, szóhasználatukban valamint némely esetben, nyelvtanukban is különböznek egymástól. Crystal azt vallja, hogy minden ember valamilyen dialektusban beszél. Vannak a társadalom által elismert (például városi) dialektusok és vannak olyanok, melyeket bizonyos társadalmi rétegek lenéznek, de mégis nyelvi szerkezet szempontjából minden nyelvjárás egyformán értékes (Crystal,1997).

A nyelvjárások területi meghatározásával a dialektológusok foglalkoznak (Wardhaugh,1992). Megfigyeléseik, kutatásaik alapján, ők határozzák meg, hogy az adott nyelvjárási terület meddig tart. Úgynevezett izoglosszákat, vagyis határvonalakat húznak, ami egyik nyelvjárási területet elválasztja a másiktól. Ezeket a megfigyeléseket, illetve izoglosszákat nyelvatlaszokban mutatják be (Wardhaugh,1992).

Magyarország különböző területein, hasonlóan az összes többi országhoz, más nyelvváltozatot használnak az emberek (Kiss, 2014). Ugyanakkor olyan jelentős nyelvhasználati különbség, mint például a németek és olaszok esetében nem alakul ki nálunk köszönhetően annak, hogy a Kárpát-medence nyelvterülete egységesnek mondható hosszú idők óta. Ezt az egységességet már Galeotto Marzio, Mátyás király történésze is megfogalmazta: „...egy magyar nyelven szerzett verset úr és paraszt, az ország szívében vagy határán mind egyformán megért” (idézi Kiss 2014:6).

Háromféle nyelvjárási alakulatot különítenek el a nyelvjáráskutatók (Király,2005). A legnagyobb egység, melynek megnevezését Király Lajos használta először 1991-ben, a nyelvjárási régió.

„A nyelvjárási régió a nyelvjáráscsoportok együttese, ez a legnagyobb nyelvjárási alakulat. Meghatározásához a nagyobb, régiónyi területre kiterjedő hatású nyelvjárási jelenségeket vesszük számba, azokat, amelyek együttes előfordulása ezt az elhatárolást lehetővé teszi” (Király 2005:25). A mai magyar nyelvterületet tíz nyelvjárási területre osztották fel(Kiss, 2004).Ezek az általánosan elfogadott nyelvjárási területek a következők: Nyugat-dunántúli,

Közép-dunántúli, Dél-dunántúli, Dél-alföldi, Palóc, Tisza-Körös vidéki, Északkeleti, Mezőségi, Székely, Moldvai (Kiss 2004:7).

„A nyelvjáráscsoport több, egymással kapcsolatban lévő, közös sajátosságokat mutató település helyi nyelvjárásainak összefoglaló elnevezése”(Király 2005:25). Ilyen közös sajátosság lehet a földrajzi elhelyezkedés, közös történet, gazdaság vagy művelődési hasonlóság. Ezek között a nyelvjárások között minimális a különbség, viszont közös normatudatuk nincs. Általában néprajzi tájaknak megfelelően alakulnak nyelvjáráscsoportok. Somogyban Balaton-vidéki, közép-somogyi és dél-somogyi nyelvjáráscsoportot különböztetünk meg (Király 2005:25).

„A helyi nyelvjárások a kisközösségek, falvak egységesnek tekinthető nyelvhasználatát mutatják, mely legtöbbször ősi örökségük”(Király 2005:25). Ez azt jelenti, hogy minden falu saját nyelvjárást beszél, mely a település együttes tudatának a része. Tudják, hogy ők úgy beszélnek, míg más településen élők másképp beszélnek. Előfordul némely esetekben, hogy egymáshoz közel elhelyezkedő kisközösségek együttesen alkotnak egy helyi nyelvjárási egységet. Ilyen például Somogy megyében Zselickisfalud, Szilvásszentmárton és Patca (Király, 2005).

2.2. Somogy vármegye nyelvjárási régiói

Imre Samu A mai magyar nyelvjárások rendszere című könyvének nyelvjárás típus felosztása szerint három nyelvjárástípus jellemző a szakdolgozatomban vizsgált területen, Somogy megyében: Balaton vidéki nyelvjárástípus, a közép-somogyi nyelvjárástípus és a dél-somogyi nyelvjárástípus(Imre 1971:338-340).

A Balaton vidéki nyelvjárástípusba beletartoznak Somogy megye egyes részei is. Ennek a nyelvterületnek a déli részén vagyis Somogy megye északi részén megjelenik a nagyon jellemző sajátosság vagyis az ö-zés. Valamint nagyon jellemző erre nyelvjárástípusra, hogy az é helyén megjelenik az i, például *kezibe* (Imre, 1971).

A közép-somogyi nyelvjárástípus nyugati pontjain az imént említett í-zés nagyon ritka. Erős az l-ezés, például *halla, bellebb*. Délen *mondi* típusú alakok jelennek meg, de megfigyelhetőek az *innya* típusú alakok is(Imre, 1971).

A dél-somogyi nyelvjárástípusban a közép-somogyi nyelvjárásnál említett *halla, bellebb* típusú alakok általánosak, amikor is kimarad az l után a j hang. A *mondi* típusú igealakok nagyon jellemzőek (Imre, 1971).

2.3. Közép-dunántúli nyelvjárási régió jellemzői

Vizsgált területem (Nagyberény, Ságvár, Kiliti és Siófok) Király Lajos területmeghatározását figyelembe véve Közép-Dunántúli nyelvjárási régióba tartozik, ezért ezt a régiót részletesebben jellemzem (Király, 2005).

Hangsúlyos ö-zés a jellemző, például: *föst, körösz*, az *e* helyett gyakran ejtenek *ö*-t. Például: *söpör, vödör, föl*.

Gyakran kiejtik az *l* hangot, helyette az előtte álló magánhangzót ejtik hosszan, például *reggē, ēteszem, tanúta, kerűtünk, fősső, esső*.

Hangsúlyos szerepet kap ezen a területen az *i* használata az *é* helyett: *elíg, egíssíg, ippen*.

Az egyszótagos szavakban rövidülnek a magánhangzók, például *tiz, husz, tüz*.

Mássalhangzó után a *j* helyett *gy és ty* mássalhangzókat használnak, például *zsebgyibe, aptya, raktya*

A szavak végén gyakran elhagyják az utolsó mássalhangzókat: *házná, kertné, hamuva, kőve*(Király, 2005).

2.3. Az ö-zés kialakulása

A somogy megyei ö-ző nyelvjárásról Várkonyi Imre írt 1965-ben egy átfogó munkát (Várkonyi, 1965). Büssü település nyelvjárási ö-zését vizsgálta. Várkonyi (1965) szerint hosszú ideig azt feltételezték, hogy a honfoglaló magyarok nyelve még egységes volt, a nyelv kutatók azonban eloszlatták ezt a tévhitet. A honfoglalás előtti laza kötöttségű törzsi nyelvjárásokat a honfoglalás után felváltották a területi nyelvjárások. Nyelvtudósaink álláspontja szerint a mai értelemben vett nyelvjárásterületek csak a XV. században alakulhattak ki. A földet művelő parasztság vándorolni kényszerült a földesúr akarata szerint az ország különböző pontjain lévő földek miatt. Úgynevezett erőszakos széttelepítés zajlott. Folyamatos belső vándorlások zajlottak országunkban a háborúk, a kitelepítések és a kirajzások következtében a XV. századot megelőzően. Úgy vélekednek, hogy pontosan ennek az állandó vándorlásnak köszönhetően nem alakultak ki nálunk olyan mértékű különbségek, mely az ország különböző pontjain élő emberek közötti kommunikációt megnehezítené (Várkonyi, 1965).

Két nyelvjárást figyeltek meg az ómagyar korban, az *i-ző* ajakréses illetve az *ü-ző* ajakkerekítéses nyelvjárást (Benkő, 1957; idézi Várkonyi, 1965). Dél-Dunántúlon, ezen belül

leginkább Dél-Somogyban és Baranyában volt a legelterjedtebb az *ü*-zés (Várkonyi, 1965). Egymásnak ellentmondó nézetek vannak arról, hogy mikor jelent meg nyelvünkben az *ö*-zés. Egyes nézetek szerint az ómagyar korban már megjelent egy nyíltabb képzésű hang, az *ő* (Benkő, 1957; idézi Várkonyi, 1965). Mások szerint az *ö*-zés egy ősi sajátosság (Balassa, 1898; idézi Várkonyi, 1965). Losonczi Zoltán szerint az *ö*-zés szorosan összefügg az *ë*-zéssel (Várkonyi, 1965). A szó – és tövégi magánhangzóink ugyanis a vándorláskori török hatás előtt *i*, és *u*, *ü*-re változtak. „Az így keletkezett szóvégi *ü* előbb a ragok előtti tövéghangzót, majd a *tő* *i*-jét magához hasonítja, *ü*-vé változtatja” (Losonczi, 1916; idézi Várkonyi 1965:9). A nyelv változása során, nagyjából a XII. és XV. század között, csak a szó belsejében marad meg az ajakkerekítéses *ü* hang, ami nyíltabbá válással *ö*-vé változik bizonyos nyelvjárásokban (Losonczi, 1916; idézi Várkonyi, 1965). Bárczi Géza szerint az *ö* hang az *ë*-ből is keletkezhetett (Bárczi, 1958; idézi Várkonyi, 1965). Annyi bizonyos, hogy az *ö*-zés a Dél-Dunántúlon, ezen belül is Dél-Somogy, Dél-Tolna és Baranya területén alakult ki a legerősebben. Erről a területről terjedt át a Duna volán keresztül északi irányba (Benkő, 1957; idézi Várkonyi, 1965).

2.4. Tájszó fogalma

A tájnyelvek, vagyis a nyelv területi változatai különböznek egymástól. Ezek a különbségek megjelenhetnek nyelvtani, szóképzületbeli illetve hangai sajátosságokban (Kiss, 2014).

Szinnyei József készítette el a tájszó fogalmi meghatározását és tette közzé a *Magyar Tájszótár* bevezetőjében. „1. Tulajdonképpen tájszavak, amelyek a köznyelvben teljesen ismeretlenek és csak a nyelvjárásokban fordulnak elő (Szinnyei 1901; idézi Kiss 2014:8). 2. Jelentésbeli tájszavak, amelyek a köznyelvben is megvannak, de a nyelvjárásokban a köznyelvitől különböző jelentésük van. 3. Alakszerinti tájszavak, vagyis a köznyelvi szavaknak olyan alaki változatai, amelyek az illető nyelvjárásnak rendes és szabályba foglalható hangalaki eltérésén és sajátosságain kívül állnak” (Szinnyei 1901; idézi Kiss 2014:8). A tájszótípusok mai megnevezése csak minimálisan változott, mondhatni lerövidült: 1. valódi tájszó 2. jelentésbeli tájszó 3. alaki tájszó (Kiss, 2014). A 2014-ben kiadott Kis magyar tájszótár már az utóbbi elnevezéseket használja Kiss Gábor szerkesztésében.

3. A kutatás

3.1. Alkalmazott módszer

A vizsgálati anyagom kiértékelésének, illetve magának a kutatásnak a fontosságát Deme László szavaival szeretném alátámasztani, akit Kiss Jenő idéz a Somogy – Zalai nyelvatlasz előszavában. (A szöveg eredetileg Sajtos József Sárvíz menti nyelvatlaszában jelent meg 2004-ben.)

„a legtökéletesebb forrásanyag is holt tőke marad mindaddig, amíg meg nem faggatjuk, vallomását ki nem elemezzük, tanulságait közzé nem tesszük, hogy a múlt élő maradjon, hogy visszatekintésünk segítsen tisztábban látni: honnan és merről jövőünk, s merre van a <tovább> a szervesen előre. Mert ez óvhat meg bennünket a mai világunkban fenyegetően kínálkozó önfeláldozástól.” (Deme, 2004; idézi Király 2005:8)

A kutatásom tárgya somogyi tájnyelvi szavak ismerete egy somogyi kistérség harmadik és hatodik osztályos általános iskolai tanulóinak körében. Célja az, hogy releváns információt kapjak a mindennapi élethez kapcsolódó, vizsgált területre jellemző tájnyelvi szavak ismeretéről, és ennek tükrében magyarórákba illeszthető tájszókincs fejlesztési javaslatokat tudjak tenni.

A kutatás megkezdése előtt a következő kutatási kérdéseket fogalmaztam meg, melyekre a kutatási eredmények tükrében választ szeretnék kapni.

K1: Ismerik-e a nagyberényi, ságvári, kiliti, siófoki általános iskola tanulói az erre a területre (Nagyberény-Ságvár-Siófok) jellemző tájnyelvi szavakat.

K2: Befolyásolják-e szociodemográfiai tényezők (életkor, lakóhely típusa, nagyszülőkkel együttélés) a somogyi tájnyelvi szavak ismeretét.

Az előzetes feltevés az, hogy a községben, faluban élő gyermekek, valamint azok, akik nagyszüleikkel együtt élnek, jobban ismerik a tájnyelvi szavakat.

3.2. A kutatás körülményei és a mérőeszköz bemutatása

A somogyi tájszavak ismeretét négy egymáshoz közel elhelyezkedő település (Nagyberény, Ságvár, Kiliti és Siófok) iskoláiban vizsgáltam harmadik és hatodik osztályosok körében 2024 tavaszán. A vizsgálatban négy általános iskola 127 diákja vett részt, 65 lány és 62 fiú. A tanulók

anonimitását biztosítottam. A tesztlapokra nem írták fel a nevüket, én pedig a kiértékelés során kódnévvel láttam el tesztet. A kód a település nevének első betűjéből, illetve Siófok esetében első két betűjéből és egy számból áll.

A vizsgálat során a tanulóknak egy két feladatból álló tesztet kellett kitölteniük névtelenül. A feladatok előtt öt személyes kérdést tettem fel számukra, melyek a teszt eredményét befolyásolhatták. Életkorukon és nemükön kívül, a településük típusának megadását kértem tőlük (falu, község, város, nagyváros), valamint a nagyszüleikkel kapcsolatban kellett aláhúzniuk a rájuk jellemző állítást. Ezzel a kérdéssel arra szerettem volna választ kapni, hogy az azonos nyelvjárási területen élő nagyszülőkkel tartott szorosabb kapcsolat előidézi-e a tájnyelvi szavak biztosabb ismeretét.

A teszt első feladatában tizenkettő tájnyelvi szó jelentését kellett meghatározniuk az általam felkínált három megoldási javaslat közül. A három felajánlott szó közül egy a helyes, a vizsgált nyelvterületen használt jelentést tartalmazta. Egy megadott lehetőség alaki sajátosságaiban hasonlított a kérdezett tájnyelvi szóra. Egy lehetőség pedig a jelentéshez közeli szót tartalmazta. A negyedik felkínált lehetőség minden szó esetében a *nem tudom*. Ebben a feladatban a vizsgált tájnyelvi szavak szófajtani meghatározása szerint tulajdonképpeni alapszófaj, főnév, köznév.

A teszt második feladatában, szófajtani meghatározás szerint, igék jelentésének ismeretét vizsgáltam. Tizenegy példamondatban tizenkettő ige pótlása volt a feladat a felkínált tizenhat lehetőségből. Ez a feladat nehezebb az előzőnél, itt a jó megoldásokhoz a jelentések biztos ismeretével szükséges rendelkezni.

A mérőeszköz üres példányát a *6.melléklet* tartalmazza.

3.3. A vizsgált szavak bemutatása

A kutatás előkészítését somogyi tájnyelvi szavak válogatásával, valamint kifejezetten a vizsgált területre jellemző szavak gyűjtésével kezdtem. Király Lajos Somogy-Zalai nyelvatlaszából (Király, 2005), valamint saját megfigyeléseim alapján választottam ki a vizsgálati anyagot. A kiválasztásnál igyekeztem a mindennapi életben használt szavakat, kifejezéseket előnyben részesíteni. A szavakat abban a sorrendben mutatom be, ahogy a tesztben megjelennek.

HECSEDLI jelentése „*csipkebogyó, a vadrózsa termése*” (Kiss 2019:356).

BOGÁR „*Lég*” (Kiss 2019:87.).

MÁCSIK „Nagyobb méretű főtt kockatészta”(Király 2005:306). „Négyszögletesre vagdalt tészta” (Kiss 2019:561).

BANGÓCS „Bögöly. Nagy, szürke, csípős légyfajta, a marhát és a lovat kínozza nyáron”(Király 2005:199).

SINDŐ Zsindely, tetőfedő cserép” (Király 2005:256).

TOKLÁSZ „A búza, rozs, árpa kalászából kiálló hosszú, szúrós, tapadós szálak” (Király 2005:175). „Gabonafélék kalászában lévő hegyes, érdes szálkák; bajusz” (Kiss 2019:912).

GYÜRKE „Kenyernek sütéskor kidudorodó, kihasadó vége vagy pereme; forradás a kenyéren” (Kiss 2019:335). A vizsgált területen kenyérvég jelentésben használják.

ÜMÖG jelentése „ing” (Kiss 2019:947).

SZÓMA Szalma, a már kicsépelte gabonaszálak neve” (Kiss 2019:870). A kutatott területen az –l kiesése és a zártabb magánhangzó használata jellemző a szavakban (Király 2005:60).

DZSINDZSÁS jelentése a szótár alapján „mocsár; láp. Vizenyős, mocsaras, lápos”(Kiss 2019:200). Ugyanakkor Nagyberényben és vonzáskörzetében az új jelentése a szónak a gazos, elhanyagolt terület. Ezt a jelentést jól ismerték a tesztet kitöltő diákok.

GÖRHÖNY „Kukoricapogácsa. A leforrázott kukoricalisztet összekeverik rozsliszttel, zsiradékkal és kevés tejjel. Ebből formázzák a pogácsákat majd kizsírozott tepsiben megsütik”(Knézy1988:85). „Kukoricalisztből tejjel készült száraz pogácsa” (Kiss 2019: 319).

SMARNI szót a vizsgált térségben császármorzására használják. A Nagy Magyar Tájszótárban ez az alak nem található meg. A smara illetve a smangánica (Kiss 2019:811) szót említi a császármorzsa megfelelőjeként (Kiss, 2019).

HÖMBÖLÖDIK legurul a dombról. A szótárban a hömbölget szó található meg, „görget, gurít” jelentésben (Kiss 2019:375). A hömbölödik szót nem találtam meg tájszótárakban, de a vizsgált területen létezik. A dzsindzsás szóhoz hasonlóan, ennek a tájnyelvi szónak a jelentését is jól ismerik a diákok.

VÜRÜTYÜL Virityül. „Kacsa a vízbe dugja a fejét és keres valamit” (Király 2005:100).

KAJIKUL „Vonít, ilyen hangot ad a kiskutya, ha a lábára lépnek” (Király 2005:297).

SZETYMEREG Csöpörög. Lassan esik az eső. Király Lajos gyűjtésében ez az alak nem található meg, csak a hozzá nagyon hasonlító szemetel. Nagyberény térségében a szetymereg kifejezést is használják. Helyi nyelvjárás.

CSÖSZMITÜL „*Bíbelődik. Nagyon lassan, aprólékosan dolgozik*” (Király 2005:109).

PÁMPILLÁSKODIK „*Peckesen jár. Kidüleszti a mellét, és mint a kakas a tyúkok között, páváskodva néz szerteszét*” (Király 2005:115). „*Kelleti magát*” (Kiss 2019:687).

ELKEREMBÓZSÁL „*Eltéved. Amikor az ember eltéveszti az utat az erdőben, ez történik vele*” (Király 2005:110).

MONYÁZ *Tojóz* (Kiss 2019:622). „*Ezt csinálja a gazdasszony reggel a tyúkkal, amikor megnézi, hogy fog-e aznap tojni. Megtojózza*”(Király 2005:189). A vizsgált területen a szót átvitt értelemben is használják abban az esetben, amikor megtapogatnak valakit.

ELPITLIKÜL *Elkotródik. Gyorsan, megszegyenülve távozik, elszalad*”(Király 2005:11). „*Eloldalog, odébbáll*” (Kiss 2019:233).

VERNYÁKOL „*Vertyog. Így csinál a kotlós, ha a fészken ül és közelítünk feléje*” (Király 2005:98).

MÁJOG Nyávog a macska (Kiss 2019:564).

FÜZET Fizet. (i:ü megfelelés) Szótárakban nem megtalálható alak.

RÁDÜRGÜLI Focimeccsen kapura lövi a labdát. Nagyberény területén használják. A focipálya szélén álló nézők kiabálnak így a játékosoknak. „*Dürgüdd rája!*” (Saját gyűjtés alapján.)

KUM Alszik (Kiss 2019:504).

EBÉDEZIK „*Ebédet eszik, ebédel*”(Kiss 2019:201).

4. Eredmények

4.1. Siófok

4.1.1. Szociodemográfiai adatok

A szociodemográfiai adatokat (tanulók nemét, betöltött életkorát illetve lakóhelyének típusát) táblázatban (*1.táblázat*) mutatom be. A táblázatban nagy nyomtatott L betűvel jelölöm a lányok, nagy nyomtatott F betűvel a fiúk nemét. A táblázat sorainak színe a tanulók neme szerint, lányok esetében rózsaszín, fiúk esetében pedig kék.

1.táblázat: Siófoki tanulók szociodemográfiai adatai

(Forrás: saját munka)

Elnevezés	Nem	Életkor	Lakóhely típusa	Anyai nagyszülők	Apai nagyszülők
SI1	L	9	KÖZSÉG	EGY HÁZBAN	TÁVOL
SI2	F	9	VÁROS	TÁVOL	EGY HÁZ
SI3	L	8	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
SI4	F	9	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	TÁVOL
SI5	F	9	VÁROS	EGY HÁZ	-----
SI6	L	9	FALU	TÁVOL	TÁVOL
SI7	F	9	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	EGY TELEPÜLÉS
SI8	L	9	VÁROS	TÁVOL	TÁVOL
SI9	L	9	KÖZSÉG	KÖZEL	EGY TELEPÜLÉS
SI10	L	8	VÁROS	TÁVOL	TÁVOL
SI11	F	9	VÁROS	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS
SI12	F	8	VÁROS	KÖZEL	EGY TELEPÜLÉS
SI13	L	9	FALU	EGY HÁZ	KÖZEL
SI14	L	9	VÁROS	-----	EGY TELEPÜLÉS
SI15	L	9	VÁROS	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
SI16	L	9	VÁROS	TÁVOL	TÁVOL
SI17	F	9	VÁROS	KÖZEL	TÁVOL
SI18	L	9	VÁROS	TÁVOL	EGY HÁZ
SI19	L	9	VÁROS	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
SI20	L	9	VÁROS	KÖZEL	EGYTELEPÜLÉS
SI21	F	9	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
SI22	L	9	VÁROS	EGY HÁZ	TÁVOL
SI23	F	12	VÁROS	KÖZEL	-----
SI24	F	12	VÁROS	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS
SI25	F	12	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	EGY TELEPÜLÉS
SI26	F	12	VÁROS	EGY HÁZ	TÁVOL
SI27	F	12	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
SI28	L	12	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	EGY TELEPÜLÉS
SI29	L	12	VÁROS	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS

SI30	L	12	VÁROS	TÁVOL	KÖZEL
SI31	L	12	VÁROS	TÁVOL	KÖZEL
SI32	F	12	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	TÁVOL
SI33	F	12	VÁROS	TÁVOL	KÖZEL
SI34	F	12	VÁROS	KÖZEL	EGY HÁZ
SI35	L	12	VÁROS	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
SI36	L	12	VÁROS	KÖZEL	EGY TELEPÜLÉS
SI37	L	12	VÁROS	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS
SI38	F	12	VÁROS	TÁVOL	KÖZEL
SI39	L	12	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL

A táblázatból leolvasható, hogy 39 tanuló töltötte ki a siófoki intézményben a kérdőívet, huszonkét fő a 3. osztályból, tizenhét fő a 6. osztályból. Közülük összesen huszonegy lány és tizennyolc fiú. Betöltött életkorukat tekintve, a 3. osztályban három fő nyolc éves, ebből kettő lány, tizenkilenc fő, vagyis a többség kilenc éves, ebből tizenegy lány. A 6. osztályban minden tanuló betöltött életkora tizenkét év, közülük nyolc lány. A tanulók 90 százaléka, 35 fő városban lakik. Mindössze két fő lakik községben, két fő pedig faluban. Mindannyian kilencévesek, közülük három lány.

Nyolc tanuló lakik egy házban az anyai nagyszüleivel, hat kilencéves és két tizenkét éves. Öten laknak egy településen az anyai nagyszülőkkel, közülük kettő kilencéves. Kilencen közel laknak az anyai nagyszülőkhöz, tizenhárman pedig távol élnek az anyai nagyszülőkötől, egy tanuló anyai nagyszülei már nem élnek.

Három tanuló (két kilencéves és egy tizenkét éves) él együtt az apai nagyszülőkkel, tizenöt tanuló (nyolc kilencéves és hét tizenkét éves) él egy településen az apai nagyszülőkkel. Kilenc fő apai nagyszülei élnek közel (egy nyolcéves, két kilencéves és hat tizenkét éves), szintén kilenc fő (egy nyolcéves hét kilencéves és egy tizenkét éves apai nagyszülei pedig távol élnek. Két tanuló apai nagyszülei már nem élnek.

4.3. A Teszt megoldásai

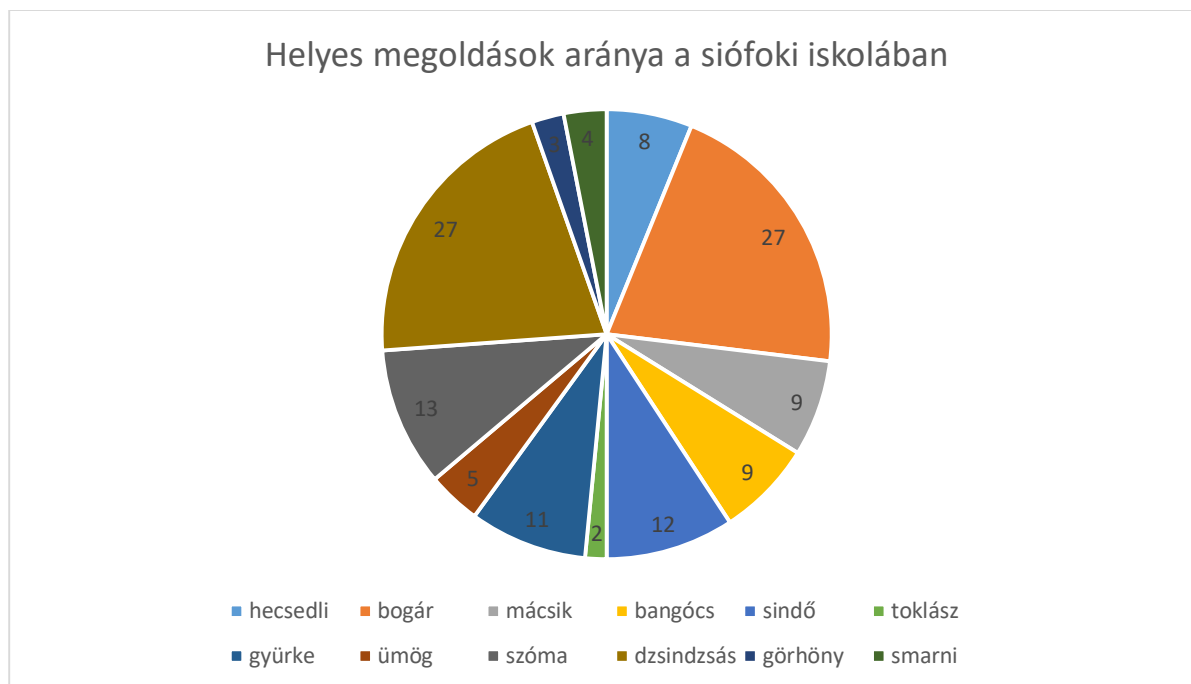
A teszt első feladatának megoldásait az *1. melléklet* tartalmazza, amely egy táblázat. Az első oszlopban a kérdőív elnevezése található, biztosítva ezzel a tanulók anonimitását. A további oszlopokban a kérdezett szavak láthatóak illetve a tanulók által megjelölt válasz betűjele. A jó megoldásokat zöld színnel jelöltem.

A tanulók 69 százaléka ismeri (*1. ábra*) a *bogár* és a *dzsindzsás* szó jelentését, ami 27 tanulót jelent. Tizenhárman adtak jó választ a *szóma* szó jelentésére, tizenketten a *sindő* szó jelentésére.

Tizenegy tanuló ismeri a *gyürke* jelentését, kilenc tanuló jelölte helyesen a *mácsik* és a *bangócs* szó jelentését. Nyolc tanuló ismeri a *hecsedli* szót, öt az *ümögöt*, négy a *smarnit*, három a *görhönyt* és mindössze két tanuló ismeri a *toklászt* kifejezést.

1.ábra: Első feladat jó megoldásainak aránya a siófoki iskolában

(Forrás: Saját szerkesztés a tesztlapok alapján)

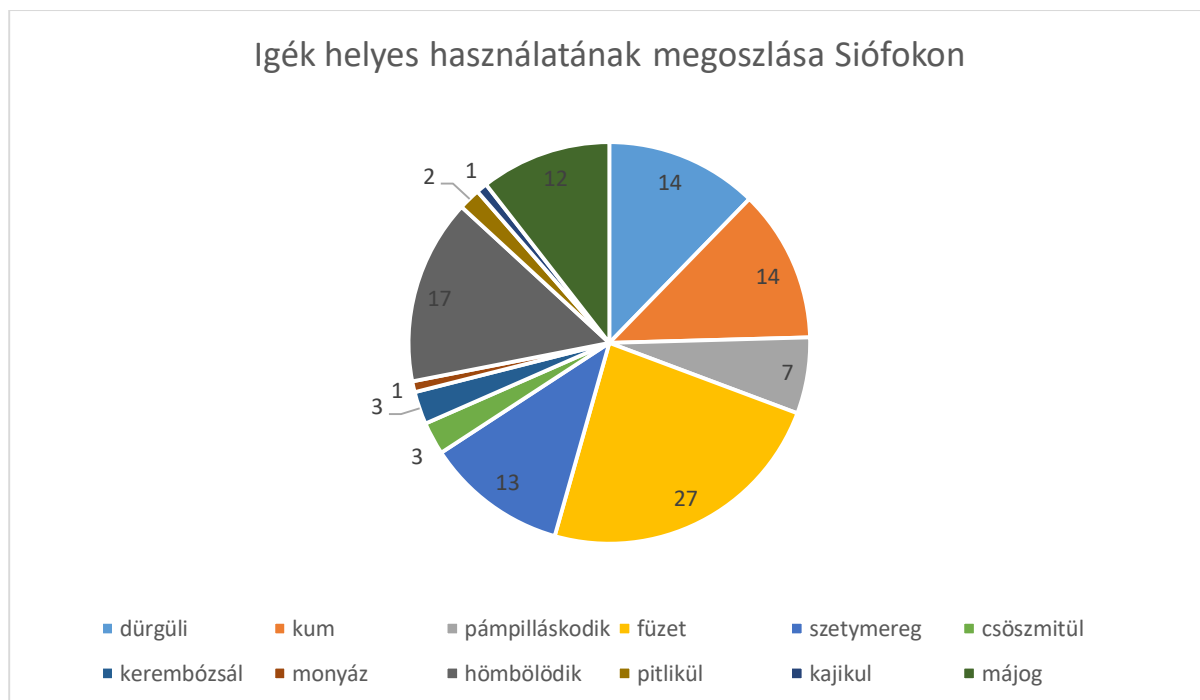

A harmadik osztályos tanulók átlagos szó ismerete tizenkét szóból három. A hatodik osztályos tanulók átlagosan négy jó megoldást adtak. A legtöbb jó megoldást, szám szerint hetet, egy tizenkét éves fiú adta meg, aki városban él és nagyszülei, mind az apai mind az anyai közel élnek a családjához. A tanuló helyesen adta meg a *hecsedli*, *bogár*, *mácsik*, *bangócs*, *szóma*, *dzsindzsás* és *smarni* szavak jelentését.

A teszt második feladatában (2.ábra) a megadott igék közül a legtöbben, huszonheten, a *fűzet* szót alkalmazták helyesen a példamondatokban, ezt követi a *hőmbölődik* szó, melyre tizenhét jó megoldás érkezett. Tizennégy helyes megoldás született a *dürgüli* és a *kum* igékkel. Tizenhárman ismerik a *szetymereg* kifejezést. Tizenketten pótolták a helyes példamondatban a *májog* igét. Hét tanuló ismeri a *pámpilláskodik* kifejezést, három-három a *csöszmitül* és *kerembózsál* szavakat. Ketten a *pitlikül* szót, és mindössze egy-egy jó megoldás született a *monyáz* és a *kajikul* szavakkal.

2.ábra: Tájnyelvi igék helyes használata példamondatokban-Siófok

(Forrás: saját készítés)

A harmadik osztályosok átlagosan két mondatot egészítettek helyesen. A hatodik osztályos tanulók átlagosan négy igét tudtak a megfelelő mondatba pótolni. A legjobb eredményt, hét jó megoldással egy tizenkét éves fiú tanulónak sikerült elérni, aki városban lakik, apai nagyszüleivel egy házban, illetve az anyai nagyszülei is közel laknak.

Egy siófoki tanuló kitöltött tesztlapját a 7.melléklet tartalmazza.

4.2. Nagyberény

4.2.1. Szociodemográfiai adatok

A szociodemográfiai adatokat a 4.1.1. pontban részletezett módon mutatom be.

2. táblázat : Nagyberényi tanulók szociodemográfiai adatai

(Forrás: saját munka)

Elnevezés	Nem	Életkor	Lakóhely típusa	Anyai nagyszülők	Apai nagyszülők
N1	F	9	KÖZSÉG	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
N2	F	9	KÖZSÉG	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
N3	F	9	KÖZSÉG	TÁVOL	TÁVOL
N4	F	9	VÁROS	TÁVOL	TÁVOL
N5	F	9	FALU	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
N6	F	10	FALU	EGY HÁZ	TÁVOL

N7	L	9	FALU	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS
N8	F	9	KÖZSÉG	KÖZEL	KÖZEL
N9	L	10	VÁROS	TÁVOL	TÁVOL
N10	L	8	KÖZSÉG	TÁVOL	TÁVOL
N11	F	9	FALU	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
N12	F	9	FALU	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
N13	L	9	FALU	EGY TELEPÜLÉS	EGY TELEPÜLÉS
N14	L	9	KÖZSÉG	EGY TELEPÜLÉS	EGY TELEPÜLÉS
N15	F	11	FALU	EGY HÁZ	----
N16	L	11	FALU	TÁVOL	EGY HÁZ
N17	L	11	FALU	KÖZEL	KÖZEL
N18	L	12	FALU	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
N19	F	12	KÖZSÉG	KÖZEL	TÁVOL
N20	F	12	KÖZSÉG	EGY HÁZ	-----
N21	L	12	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	EGY TELEPÜLÉS
N22	L	12	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
N23	L	12	FALU	TÁVOL	TÁVOL
N24	L	13	FALU	KÖZEL	TÁVOL
N25	L	12	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
N26	F	12	KÖZSÉG	EGY TELEPÜLÉS	KÖZEL
N27	L	12	FALU	TÁVOL	EGY HÁZ
N28	L	12	FALU	EGY HÁZ	-----

A nagyberényi intézményben (2.táblázat) összesen huszonnyolc tanuló töltötte ki a kérdőívet, tizennégy harmadik és tizennégy hatodik osztályos tanuló közülük tizenhárom fiú és tizenöt lány. Betöltött életkorukat tekintve egy lány nyolcéves, tizenegy tanuló kilencéves, közülük három lány, két tanuló egy lány és egy fiú pedig tízévesek. Három tanuló tizenegy éves, közülük egy fiú, tíz tanuló tizenkét éves, közülük hét lány, illetve egy lány tanuló tizenhárom éves. Kilenc tanuló lakik községben, tizennégy faluban és ötven városban.

Anyai nagyszülőkkel tíz tanuló lakik egy házban, négy tanuló lakik ugyanazon a településen, hat tanuló él közel az anyai nagyszülökhöz és nyolc tanuló lakik távol tőlük. Apai nagyszüleit három tanuló elveszítette, ezt a táblázatban szaggatott vonalakkal jelzem. Két tanuló lakik egy házban az apai nagyszülőkkel, tíz tanuló lakik egy településen velük. Öt tanuló közel nyolc tanuló pedig távol lakik az apai nagyszülöktől.

4.2.2. A Teszt megoldásai

Az első feladat megoldásait a 2. *melléklet* tartalmazza a fentiekben említett módon. A tanulók 93 százaléka (3.ábra) ismeri a *bogár* szót, 89 százaléka a *dzsindzsás* kifejezést, 86 százalék pedig a *szóma* szót. A huszonnyolc tanulóból húsz jelölte meg a helyes jelentését a *hecsedli* szónak, tizenhárman a *smarni* szónak, tizenhatan a *toklász* szónak, tizenöten a *bangócs* szónak. Tizennégy jó megoldás érkezett a *sindő* szónak, ami azt jelenti, hogy a tanulók fele ismeri ezt a kifejezést. Tizenhárman jelölték helyesen a *gyürke* és az *ümög* szavakat. Mindössze hárman ismerik a *mácsik* szót. A *görhöny* szót pedig egyetlen tanuló sem ismeri. Hatan bejelölték a *görhöny* szó jelentésére a burgonyapogácsa jelentést, ami nem áll messze a jó megoldástól, vagyis a kukoricapogácsától.

A nagyberényi tanulók közül hárman tíz szóra tudtak jó megoldást adni, vagyis 83 százalékban ismerik az általam választott szavakat. Egy kilencéves fiú, egy kilencéves lány és egy tizenkétéves fiú, mindhárman községben élnek. Közülük ketten egy házban élnek az anyai nagyszüleikkel, a kilencéves lány pedig egy településen él mind az anyai mind az apai nagyszüleivel. Átlagosan a harmadik osztályos tanulók hat helyes megoldást adtak, a hatodik osztályosok pedig hét jó választ adtak meg.

3.ábra : Első feladat jó megoldásainak aránya a nagyberényi iskolában

Forrás: saját készítés

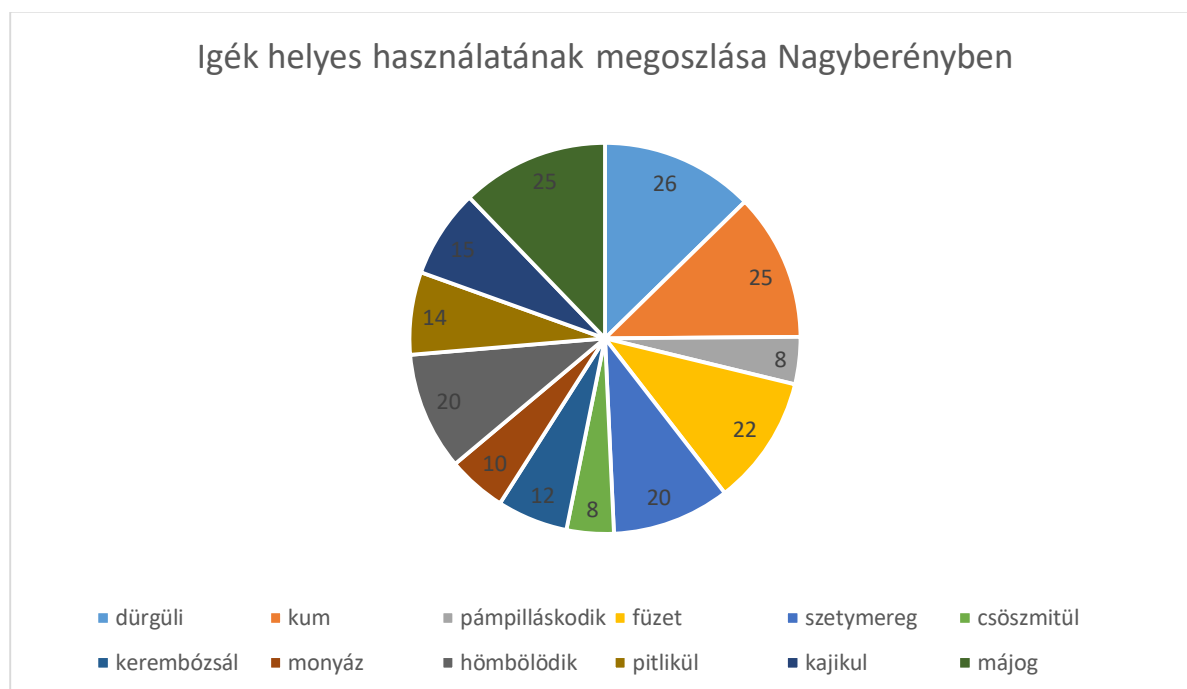

A teszt második feladatában (4.ábra) a tanulók 93 százaléka alkalmazta helyesen a *rádürgüli* szót a példamondatokban. A tanulók 89 százaléka ismeri jól a *májog* és a *kum* igéket. 78 százaléuk alkalmazta helyesen a *füzet* igét, 71 százaléuk pedig a *szetymerég* és a *hömbölődik* igéket. A *kajikul* szót tizenöt, *pitlikült* tizennégy, *kerembózsált* tizenkettő, *monyázt* tíz tanuló pótolta helyesen a példamondatokban. Legkevesebben a *csöszmitül* és a *pámpilláskodik* szavakat ismerik a megkérdezett tanulók közül. Mindkettőt összesen nyolcan.

Öt tanuló hibátlanul oldotta meg ezt a feladatot. Egy tanuló tizenegy jó megoldást adott meg, három tanuló pedig tízet. A feladatot hibátlanul megoldó tanulók közül négyen községben, egy tanuló pedig faluban él. Az öt tanuló közül ketten az első feladatot is szinte hibátlanul oldották meg. Az öt legjobb eredményt elérő tanuló közül három egy településen lakik a nagyszüleivel, egy tizenkét éves fiú tanuló egy házban is él nagyszüleivel, egy tanuló közülük pedig közel él anyai nagyszüleivel. A harmadik osztályos tanulók átlagosan hét igét pótoltak helyesen, a hatodik osztályosok pedig nyolcat.

4.ábra Tájnyelvi igék helyes használata példamondatokban-Nagyberény

(Forrás: saját készítés)

4.3. Ságvár

4.3.1. Szociodemográfiai adatok

Ságváron 29 tanuló töltötte ki a tájnyelvi szavak ismeretéről szóló kérdőívet (3.táblázat), tizenhat harmadik osztályos, közülük kilenc lány és tizenhárom hatodik osztályos tanuló, közülük hét lány. Betöltött életkorukat tekintve három nyolcéves hat kilencéves, öt tizenkét éves és két tizenhárom éves lánytanuló, valamint egy nyolcéves, öt kilencéves, egy tízéves, négy tizenkét éves és két tizenhárom éves fiútanuló vett részt a kutatásban. Tizenkilenc tanuló községben, kilenc tanuló faluban egy tanuló pedig városban lakik.

Anyai nagyszülőkkel három tanuló lakik egy házban, négy lakik egy településen, nyolc tanuló anyai nagyszülei élnek hozzájuk közel, hét tanulóé távol, öt tanuló anyai nagyszülei már nem élnek. Négy tanuló lakik egy házban az apai nagyszülőkkel, hat tanuló lakik egy településen, három lakik közel, kilenc tanuló apai nagyszülei távol laknak, négy tanulóé pedig már nem élnek.

3.táblázat : Ságvári tanulók szociodemográfiai adatai

(Forrás: saját szerkesztés)

Elnevezés	Nem	Életkor	Lakóhely típusa	Anyai nagyszülők	Apai nagyszülők
S1	L	9	KÖZSÉG	EGY TELEPÜLÉS	KÖZEL
S2	L	8	FALU	KÖZEL	KÖZEL
S3	L	8	KÖZSÉG	----	EGY HÁZ
S4	L	9	FALU	EGY TELEPÜLÉS	KÖZEL
S5	F	9	KÖZSÉG	KÖZEL	EGY HÁZ
S6	F	9	FALU	KÖZEL	----
S7	F	9	KÖZSÉG	TÁVOL	TÁVOL
S8	F	9	FALU	TÁVOL	---
S9	L	9	KÖZSÉG	TÁVOL	-----
S10	F	9	FALU	TÁVOL	TÁVOL
S11	L	9	KÖZSÉG	TÁVOL	TÁVOL
S12	L	8	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
S13	L	9	KÖZSÉG	KÖZEL	KÖZEL
S14	F	8	KÖZSÉG	----	EGY TELEPÜLÉS
S15	L	9	KÖZSÉG	KÖZEL	KÖZEL
S16	L	13	FALU	EGY HÁZ	EGYTELEPÜLÉS
S17	F	10	FALU	KÖZEL	EGY TELEPÜLÉS
S18	L	12	KÖZSÉG	EGY HÁZ	TÁVOL
S19	F	12	FALU	TÁVOL	TÁVOL
S20	L	12	KÖZSÉG	KÖZEL	TÁVOL
S21	L	12	KÖZSÉG	EGY HÁZ	TÁVOL

S22	F	12	KÖZSÉG	TÁVOL	TÁVOL
S23	F	13	KÖZSÉG	EGY TELEPÜLÉS	EGY HÁZ
S24	F	12	KÖZSÉG	-----	EGY HÁZ
S25	F	12	KÖZSÉG	-----	EGY TELEPÜLÉS
S26	L	12	KÖZSÉG	-----	TÁVOL
S27	F	13	FALU	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS
S28	L	12	KÖZSÉG	KÖZEL	EGY TELEPÜLÉS
S29	L	13	KÖZSÉG	EGY TELEPÜLÉS	-----

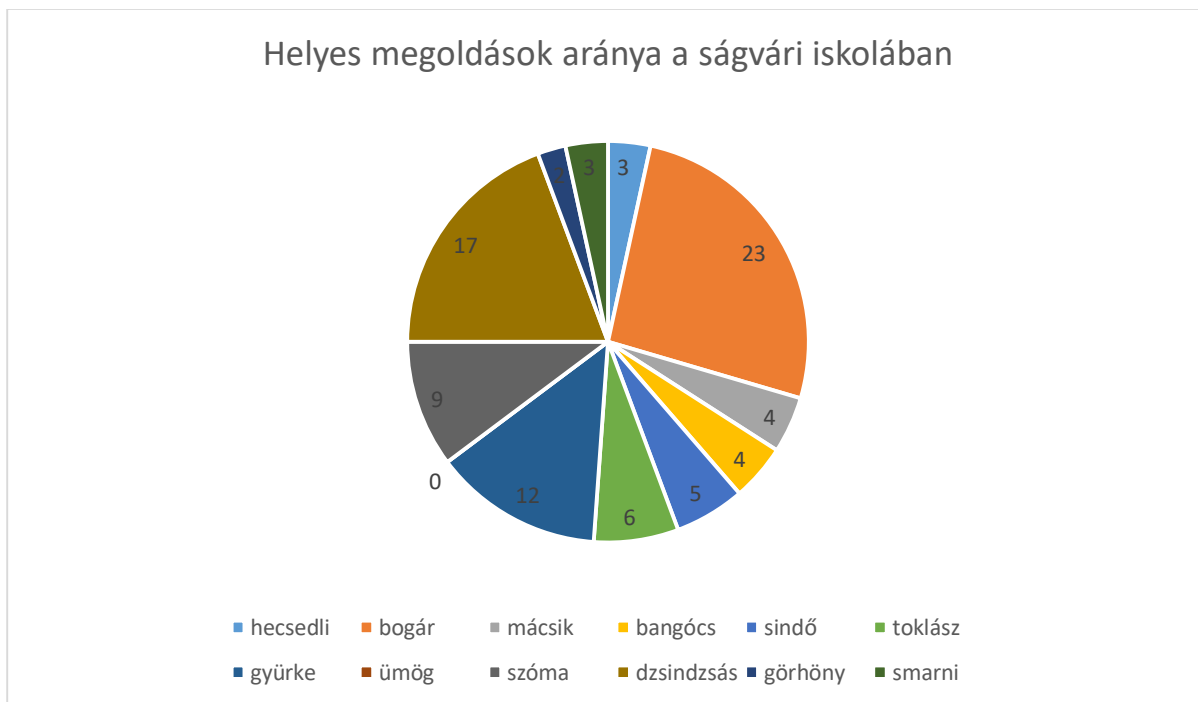
4.3.2. A Teszt megoldásai

Az első feladat megoldásait a 3. melléklet tartalmazza a fentiekben említett módon. A legtöbb jó megoldás a *bogár* és a *dzsindzsás* szóra érkezett. A tanulók 79 százaléka (5.ábra) ismeri a *bogár* szót, 58 százalékuk a *dzsindzsás* szót. Ezt követi hat jó megoldással a *toklász*, öten tudták jól megadni a *sindő*, négyen a *bangócs* és a *mácsik* szavak jelentését, hárman a *smarni* és a *hecsedli* jelentését, ketten a *görhöny* jelentését. Az *ümög* szó jelentését egyetlen tanuló sem adta meg helyesen. A legeredményesebben egy tizenhárom éves, apai nagyszüleivel egy faluban élő fiú oldotta meg ezt a feladatot. Hét helyes jelentést adott meg.

A harmadik osztályosok átlagosan két jó megoldást adtak, a hatodik osztályosok pedig átlagosan négyet.

5.ábra : Első feladat jó megoldásainak aránya a ságvári iskolában

(Forrás: saját készítés)

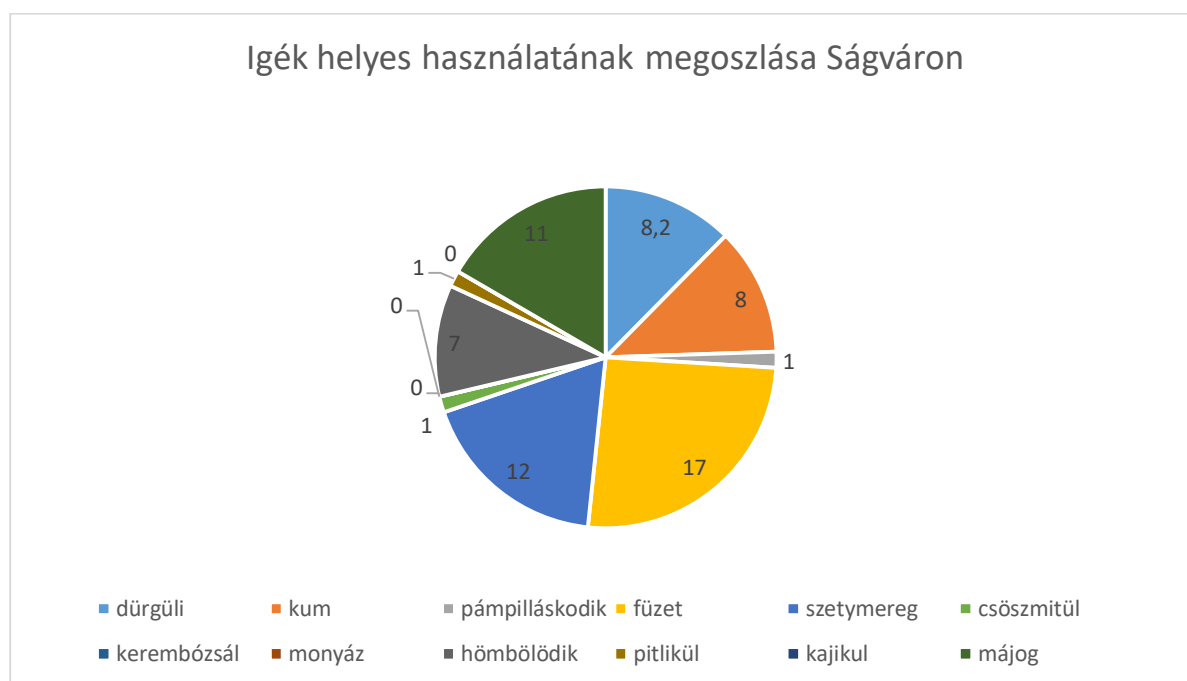

A teszt második feladatában a megadott tájnyelvi igékből legtöbben (6.ábra), a tanulók 58 százaléka alkalmazta helyesen a *fűzet* szót a példamondatokban. A *szetymereg* szót tizenkettő, a *májog* szót tizenegy, a *kumot* nyolc, a *hömbölődik* szót hét tanuló használta helyesen. A *dürgüli*, *csöszmitül*, *pitlikül* és *pámpilláskodik* szavakat egy-egy esetben, míg a *kerembózsál*, *monyáz* és *kajikul* szavakat egyetlen esetben sem sikerült a tanulóknak a megfelelő mondatba helyezni. Ezt a feladatot a legsikeresebben egy tizenkét éves községben élő lánytanuló oldotta meg, akinek anyai nagyszülei már nem, apai nagyszülei pedig távol élnek.

Mindkét osztály tanulói átlagosan két mondatban pótolták helyesen az igéket.

6.ábra : Tájnyelvi igék helyes használata példamondatokban-Ságvár

(Forrás: saját készítés)

4.4. Kiliti

4.4.1. Szociodemográfiai adatok

Kilitin harmincegy fő töltötte ki a tájnyelvi szavak ismeretét mérő feladatlapot, tizenhat harmadik és tizenöt hatodik osztályos tanuló. Betöltött életkorukat tekintve (4.táblázat) nyolc kilencéves lány, nyolc kilencéves fiú, öt tizenkét éves lány, hét tizenkét éves és két tizenhárom

éves fiú vett részt a kutatásban. A tanulók 100 százaléka városban lakik. Hat tanuló él egy házban az anyai nagyszülőkkel, hét egy településen, szintén hét fő közel, nyolc fő pedig távol él az anyai nagyszüleitől. Három tanuló anyai nagyszülei már nem élnek. Apai nagyszülőkkel egy házban hat tanuló lakik, szintén hat fő él egy településen velük. Közel kilenc fő, távol pedig két fő apai nagyszülei élnek. További hét tanuló apai nagyszülei nem élnek már.

4.táblázat : Kiliti tanulók szociodemográfiai adatai

(Forrás: saját szerkesztés)

Elnevezés	Nem	Életkor	Lakóhely típusa	Anyai nagyszülők	Apai nagyszülők
K1	F	9	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	EGY HÁZ
K2	L	9	VÁROS	KÖZEL	EGY HÁZ
K3	L	9	VÁROS	-----	EGY HÁZ
K4	L	9	VÁROS	TÁVOL	KÖZEL
K5	L	9	VÁROS	EGY HÁZ	EGY TELEPÜLÉS
K6	L	9	VÁROS	EGY HÁZ	EGY HÁZ
K7	F	9	VÁROS	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS
K8	L	9	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	EGY HÁZ
K9	F	9	VÁROS	EGY HÁZ	KÖZEL
K10	F	9	VÁROS	TÁVOL	TÁVOL
K11	F	9	VÁROS	TÁVOL	-----
K12	L	9	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	KÖZEL
K13	F	9	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	EGY TELEPÜLÉS
K14	L	9	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
K15	F	9	VÁROS	EGY HÁZ	-----
K16	F	9	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
K17	F	12	VÁROS	TÁVOL	KÖZEL
K18	L	12	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	TÁVOL
K19	L	12	VÁROS	KÖZEL	EGY TELEPÜLÉS
K20	L	12	VÁROS	-----	KÖZEL
K21	F	12	VÁROS	KÖZEL	EGY HÁZ
K22	F	13	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
K23	F	12	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	-----
K24	F	12	VÁROS	EGY HÁZ	-----
K25	F	12	VÁROS	EGY HÁZ	-----
K26	F	12	VÁROS	TÁVOL	-----
K27	F	13	VÁROS	-----	EGY TELEPÜLÉS
K28	L	12	VÁROS	EGY TELEPÜLÉS	-----
K29	L	12	VÁROS	TÁVOL	-----
K30	F	12	VÁROS	KÖZEL	KÖZEL
K31	F	12	VÁROS	TÁVOL	EGY TELEPÜLÉS

4.4.2. A Teszt megoldásai

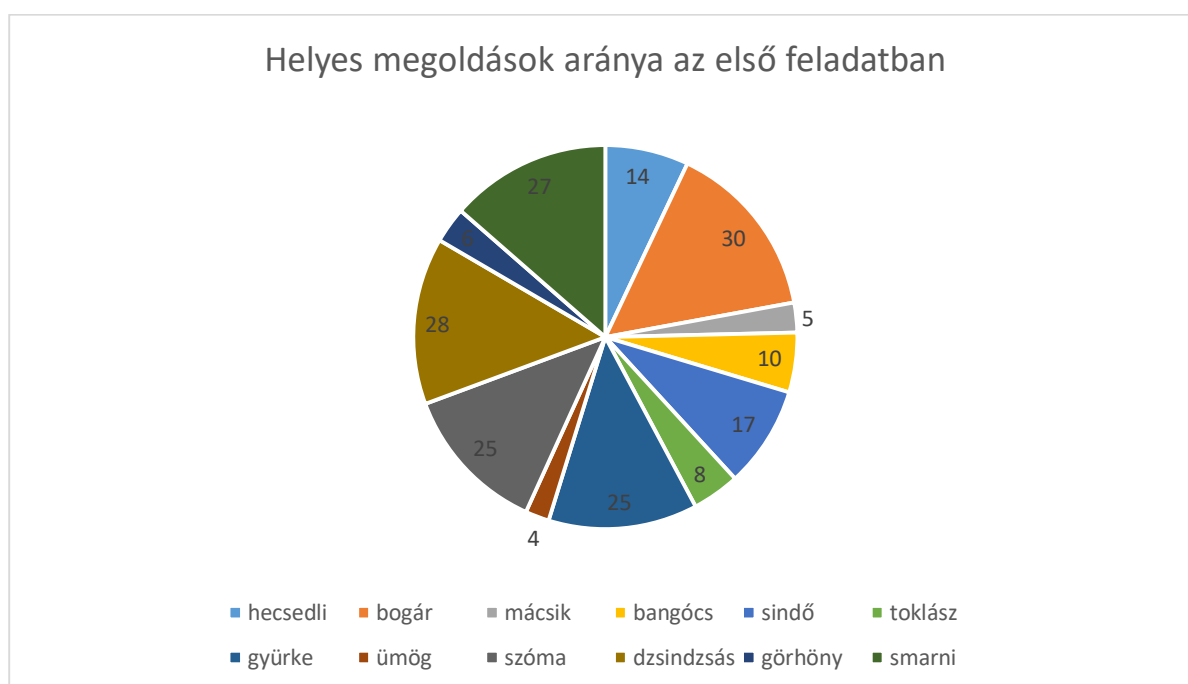
Az első feladat megoldásait a 4. melléklet tartalmazza a fentiekben említett módon. A tanulók 97 százaléka (7.ábra) ismeri a *bogár* szó jelentését, 90 százalék ismeri a *dzsindzsás* szót, 87

százalékuk a *smarni* kifejezést. 80 százalék adta meg helyes jelentését a *gyürke* és a *szóma* szónak. A tanulók közül tizenhét fő ismeri a *sindő*, tizennégy a *hecsedli*, tíz a *bangócs*, nyolc a *toklász*, hat a *görhöny*, öt a *mácsik*, négy az *ümög* szó jelentését. A legeredményesebb tesztekben kilenc jó megoldást sikerült megadni. Öt tizenkét éves és egy tizenhárom éves fiú adta meg legjobb megoldásokat.

A harmadikosok átlagosan öt jó megoldást adtak az első feladatban, a hatodikosok pedig nyolcat.

7.ábra : Első feladat jó megoldásainak aránya a kiliti iskolában

(Forrás: saját készítés)

A teszt második feladatában (8.ábra) a válaszadók 87 százaléka használta a megfelelő mondatban a *kum* igét, 80 százalék a *füzet* szót, 68 százalék a *szetymereg* igét. A tanulók 51 százaléka ismeri a *hömbölődik* szót. 42 százalék írta jó mondatba a *májog* szót, 32 százalék a *pámpilláskodik*, 23 százalék a *rádürgüli* szót. Két tanuló írta a megfelelő helyre *kerembózsál* igét, illetve egy-egy tanuló a *csöszmitül* és *monyáz* szavakat. A *pitlikül* és *kajikul* szavakat egyetlen tanuló sem használta helyesen. Ebben a feladatban hét jó válasz a legeredményesebb megoldás, amit négy tanulónak sikerült elérni. Mindannyian kilencévesek, közülük kettő lány, mindannyian egy településen élnek a nagyszüleikkel, illetve közülük egy tanuló egy házban is él apai nagyszüleivel. Ugyanazokat az igéket használták helyesen: *dürgüli*, *kum*, *pámpilláskodik*, *füzet*, *szetymereg*, *hömbölődik* és *májog*.

A harmadikosok átlagosan négy jó megoldást adtak a második feladatban, a hatodikosok pedig hármat.

8.ábra: Tájnyelvi igék helyes használata példamondatokban- Kiliti

(Forrás: saját készítés)

4.5. Eredmények összegzése

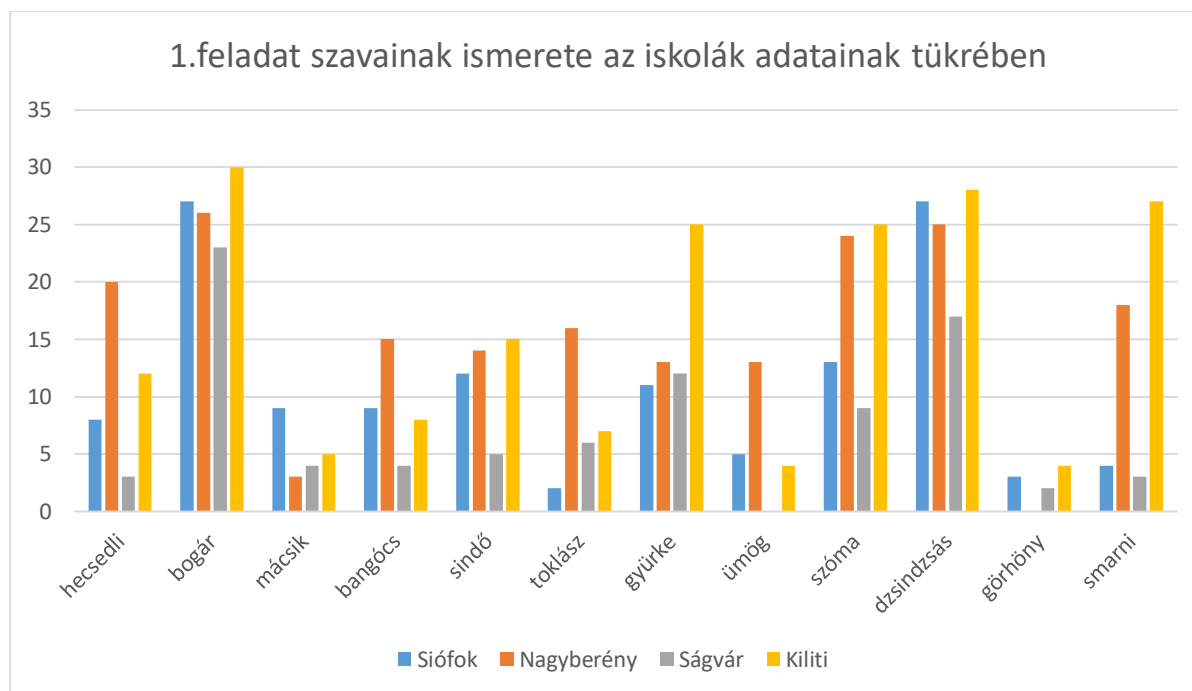
A négy iskola eredményeit összegezve megállapítható, hogy az első feladat szavai közül a legismertebb a kutatásban résztvevő tanulók által a *bogár* tájnyelvi szó, melyet a 127 tanuló közül 106 (83%) helyesen adott meg. A második legismertebb szó a *dzsindzsás*, melynek jelentését összesen 97 tanuló (76%) adta meg helyesen. Ezt követi harmadik helyen a *szóma* szó, melyet 71 tanuló ismer.

A 9.ábrán bemutatom, hogy hány tanuló adott jó megoldást az adott szóra. Fontos kiemelni, hogy a válaszadó gyerekek száma nem azonos a különböző településeken. A táblázatból jól látható, hogy eltérő mértékben ismerik a szavakat. Kilitin a tanulók 93 százaléka ismeri a *smarni* szót, míg a ságvári tanulóknak mindössze tíz százaléka, pedig a két település mindössze öt kilométerre fekszik egymástól.

A legkevésbé ismert szó a *görhöny*. Csupán kilenc fő, azaz a megkérdezett tanulók egy százaléka, adta meg jól a jelentését. Ennél kicsivel többen, de még mindig nagyon kevesen, tizenkilencen, a tanulók tizennégy százaléka, adta meg a *mácsik* szó jelentését.

9.ábra: Az első feladatra adott válaszok összehasonlítása

(Forrás: saját készítés)

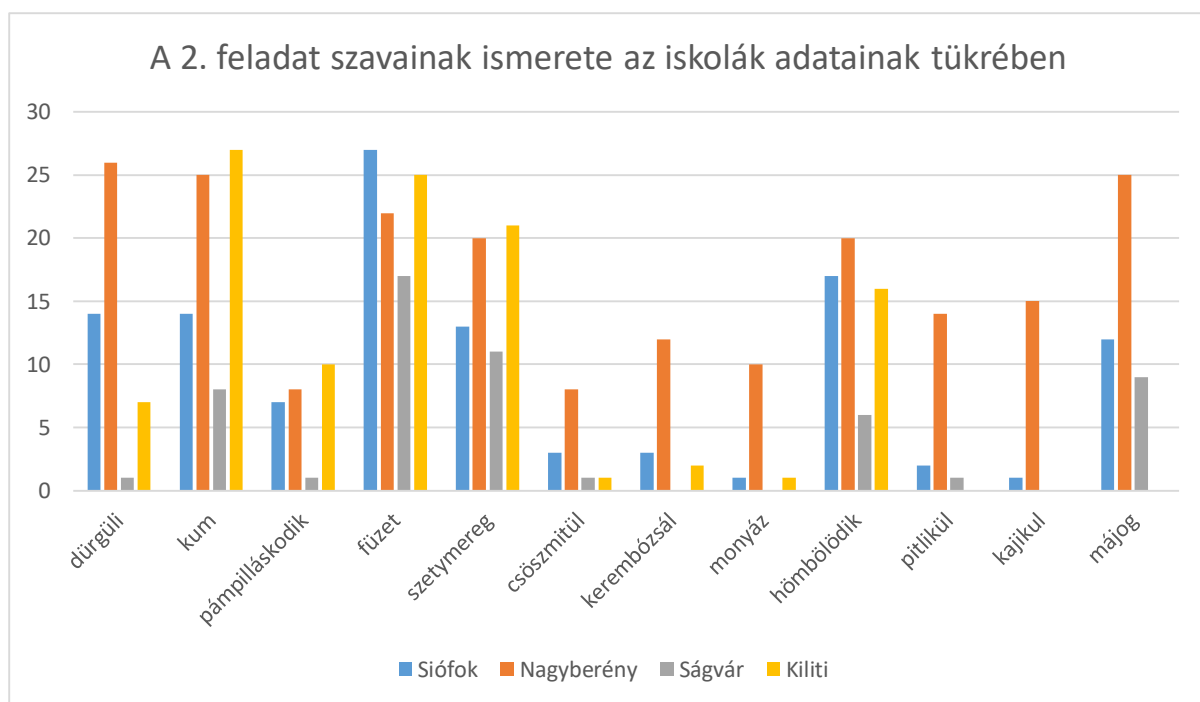

A második feladat szavai közül (10.ábra), a *fűzet* szót alkalmazták a megfelelő mondatban a legtöbben, pontosan 97 tanuló vagyis a válaszadók 76 százaléka. Hatvanöt tanuló (51 százalék) a *szetymereg* szót, hatvannégy tanuló (50 százalék) a *kum* szót ismeri kellő alaposággal. Ebben a feladatban a szavak biztos jelentését kell ismerni a jó megoldásokhoz.

A tanulók kilencven százaléka nem ismeri a *monyáz* szót. Feltételezhető, hogy ennek az az oka, hogy a falvakban is egyre kevesebben tartanak baromfikat.

10.ábra: A második feladatra adott válaszok összehasonlítása

(Forrás: saját készítés)

5. Következtetések és javaslatok

5.1. Következtetések

K1: Dolgozatom első kutatási kérdéseként azt fogalmaztam meg, hogy ismerik-e a nagyberényi, ságvári, kiliti és siófoki általános iskolás tanulók erre a somogyi kistérségre jellemző tájnyelvi szavakat.

Az előzetes feltevésem az volt, hogy a községben, faluban élő gyermekek, valamint azok, akik nagyszüleikkel együtt élnek, jobban ismerik a tájnyelvi szavakat.

Száz százalékos eredmény egyetlen szó esetében sem mondható el, vagyis olyan tájnyelvi szó nem volt a kutatás mérőeszközében, melynek jelentését minden tanuló meg tudta volna adni. A megkérdezett tizenkettő főnév közül kettő jelentését ismerik biztosan. A legismertebb a *bogár* szó, melynek a tanulók 83 százaléka tudta a jelentését. Ezt követi a *dzsindzsás*, melyet 76 százalék ismer.

A siófoki harmadik osztályos (5.táblázat) tanulók átlagosan három szó jelentését tudták megadni, a hatodikosok átlagosan négy jelentést. Nagyberényben a harmadikosok átlagosan hat jó megoldást, míg a hatodikosok átlagosan hét jó megoldást adtak. A ságvári harmadik osztályos tanulók átlagosan kettő, míg a hatodik osztályosok átlagosan négy jó megoldást adtak az első feladat kérdéseire. Kilitin a harmadik osztályos tanulók átlagosan öt, hatodik osztályosok pedig átlagosan nyolc szó jelentését ismerik. A második feladatban, ahol igét kellett a megfelelő mondatba beírni, a következő eredmények születtek: a *fűzet* szót a tanulók 97 százaléka ismeri, a *szetymereg* szót 51 százalék, a *kum* szót pedig 50 százalék. Ezt a feladatot öt tanuló hibátlanul oldotta meg. Mindegyikükről elmondható, hogy a nagyberényi iskola tanulói, közülük négyen községben, egy tanuló pedig faluban lakik. Közülük hárman egy településen élnek nagyszüleikkel, egy tanuló egy házban él anyai nagyszüleivel, egy tanuló pedig közel él a nagyszüleivel. Életkorukat tekintve négyen tizenkét évesek, vagyis hatodik osztályosok, egy tanuló pedig kilencéves, harmadik osztályos. A második feladatban a siófoki harmadikosok átlagosan kettő, a hatodikosok négy igét pótoltak helyesen. A nagyberényi harmadikosok átlagosan hét igét, a hatodikosok nyolcat. A ságvári tanulók mindkét évfolyamon átlagosan két jó megoldást adtak meg. Kilitin a harmadikosok átlagosan négy, a hatodikosok pedig átlagosan három jó megoldást adtak.

Az eredmények azt mutatják, hogy a kutatásban résztvevő tanulók csekély mértékben ismerik a tájnyelvi szavakat. Tájnyelvi szókincsük fejlesztésre szorul.

K2: Második kutatási kérdésben arra szerettem volna választ kapni, hogy befolyásolják-e szociodemográfiai tényezők (életkor, lakóhely típusa, nagyszülőkkel együttélés) a somogyi tájnyelvi szavak ismeretét.

Az életkort tekintve az első kérdésnél leírt adatok alapján elmondható, hogy a hatodik osztályos tanulók összességében minden iskolában jobban teljesítettek (5.táblázat) a harmadik osztályosoknál. Bár a ságvári tanulók mondatkiegészítésben egyformán teljesítettek mindkét évfolyamon, Kilitin pedig a hatodikosok egyel kevesebb mondatot tudtak jól megoldani átlagosan a harmadikosoknál, összeségében még így is jobban teljesítettek a hatodik osztályosok ebben a két iskolában is. Feltételezhető, hogy a harmadik osztályos tanulók általános szókincse is kisebb. Hatodik évfolyamon viszont, köszönhetően az alsó tagozaton olvasott népmeséknek, behozzák az esetlegesen otthonról hozott nyelvi hátrányt. Mindez azonban csak feltételezés és egy következő kutatás témáját képezi. Az életkor tehát befolyásolja a tájnyelvi szavak ismeretét.

5.táblázat: Jó válaszok átlaga az egyes iskolák osztályaiban

(Forrás: saját munka)

Település	Siófok		Nagyberény		Ságvár		Kiliti	
Osztály	3.	6.	3.	6.	3.	6.	3.	6.
Jelentésfelismerés	3	4	6	7	2	4	5	8
Mondatkiegészítés	2	4	7	8	2	2	4	3
Jó megoldások átlaga	2,5	4	6,5	7,5	2	3	4,5	5,5

A lakóhely típusa, figyelembe véve a legjobb eredményeket elérő tanulók lakhelyét, befolyásolja a tájnyelvi szavak ismeretét. Négyen községben, egy tanuló pedig faluban él közülük. A jó megoldások iskolákra bontott átlagai alapján (5.táblázat) elmondható, hogy a nagyberényi tanulók teljesítettek a legjobban. Érdekes, hogy Siófokon átlagosan egy, Kilitin pedig átlagosan két ponttal jobb eredményt értek el a tanulók, mint Ságváron. Az előzetes feltevésemben az szerepel, hogy a községben, faluban élő tanulók jobban ismerik a tájnyelvi szavakat. Ez a feltevés az előzőekben leírt adatok alapján részben beigazolódott.

A nagyszülőkkel történő együttlakás pozitív hatása a tájnyelvi szavak ismeretére nem kimutatható, ugyanis a legjobb eredményt elérő tanulók közül csak egy él egy házban nagyszüleivel, hárman egy településen egy pedig mindössze közel lakik hozzájuk. 41 tanuló él egy házban valamelyik nagyszülőjével, mégsem értek el jobb eredményt társaiknál. Ennek okát abban látom, hogy a megkérdezett tanulók nagyszülei a hatvanas korosztályba tartoznak, akik nagyon sok változást, fejlődést, tapasztalhattak meg életük folyamán. Ők már egy modern világban nagyszülők és sokukban nem ismerhető fel az a nagymama- és nagypapa-kép, ami még él ugyan bennünk, de amit ma már, inkább a dédszülők képviselnek.

Az a feltevés, hogy a nagyszülőkkel együtt élők jobb eredményt nyújtanak, nem mutatható ki a tesztekben.

5.2. Javaslatok

A NAT megfogalmazza a magyar nyelv és irodalom tantárgy esetében, hogy: „*A magyar nemzeti kultúra alapja a magyar nyelv. Nyelvünk és kultúránk, benne irodalmunk a nemzeti identitásunk megteremtői, őrzői és alakítói*” (NAT 2020, kerettanterv alsó tagozat, magyar nyelv és irodalom). Ezt figyelembe véve a tájnyelvi szavaknak van helye az oktatásban, a szókincsbővítésben. A sokféle kifejezés értéket képvisel. A népmeséknek köszönhetően megjelennek magyarórán a tanító akarata nélkül is a tájnyelvi szavak, régies kifejezések. Tudatos tervezéssel azonban, a helyi nyelvjárások kifejezései is becsempészhetőek a magyar irodalom órákba. Az ünnepekhez, hagyományokhoz kapcsolódó tájnyelvi szavak színesíthetik a tanórákat vagy akár a délutáni napközis foglalkozásokat. Játékos feladatok formájában, észrevétlenül bővíthetjük a tanulók tájnyelvi szókincsét, erősítve ezzel a magyarság tudatot. Ilyen játékos feladatok lehetnek: a *keresd a párod* típusú játékok, *nálam van a.. kinél van*

a...tájnyelvi szavakkal, mondatkiegészítés, keresztrejtvény. Népi hagyományaink tiszteletét, fontosságát egyre többen felismerik, divatossá vált cserépedényekkel, népi faragásokkal díszíteni a lakásokat városban is (Király, 2002). Falvakban pedig a fiatalok körében egyre népszerűbb a régi konyhai kredencek (konyhaszekrények) használata, leginkább a szőlőhegyi pincéknél. Közösségi oldalakon számos ilyen jellegű hirdetést találni. Ahogy a hétköznapi életben, úgy az oktatási intézményekben is egyre inkább teret nyernek a népi kultúra hagyományai (Király, 2002). Ezt a tendenciát jól mutatja a Balatoni Katalin nevéhez kötődő *Így tedd rá!* továbbképzések (<https://igyteddra.hu/kepzesek/>) népszerűsége is a pedagógusok körében. A somogyi pedagógusok munkájának somogyi hagyományokon kell alapulnia (Király, 2002), többek között ezért is írta meg Király Lajos a somogyi népszokásokról szóló könyvét, mely a tájnyelvi szavak bővítéséhez is kiváló segítséget nyújt a hagyományok megismerésén keresztül. Negyedik osztálytól Király Lajos (1995) Somogyi hiedelemvilág című művének segítségével, szintén fejleszthető a tájnyelvi szókincs. A „szemmel verés”(Király 1995:47) ma is élő hiedelem a szakdolgozatom kutatási helyszínéül szolgáló somogyi kistérségben. A hiedelmek iránt érdeklődő lányok illetve fiúk szorgalmi feladatként kaphatják egy-egy hiedelem elolvasását, otthoni feldolgozását. Majd következő órán szóban beszámolnak az olvasottakról, illetve közösen felolvassuk a könyvben szereplő adatközlők szövegét (ki is vetítem a szöveget), melyet Király *”változtatás nélkül, a nyelvjárási kiejtés hűséges visszaadásával idéz”(Király 1995:6)*. Ezt követően a nyelvjárási sajátosságokat, szavakat frontális munkában megbeszéljük.

Kifejezetten Nagyberényre fókuszálva, a témára hangolódásra lehetőséget ad a falu központjában lévő, a Magyar Művészeti Akadémia tagjai által Erdélyi Zsuzsanna néprajztudós tiszteletére készített és 2021-ben felavatott szobor mellett tartott, kihelyezett tanóra. Erdélyi Zsuzsanna 1968 decemberében Nagyberényben, egy akkor 98 éves helyi lakostól hallott egy korábban sehol sem lejegyzett népi imádságot, mely a néprajzkutatót további gyűjtésre ösztönözte (Erdélyi, 1976). A szobor fotóját az 5. *melléklet* tartalmazza. A kihelyezett tanóra keretében a könyvből felolvassák azt a részt, melyben Erdélyi Zsuzsanna Nagyberényről ír, illetve magát az imádságot is. Ezt követően irányított beszélgetést kezdeményezünk az idők fontosságáról, az általuk használt, esetlegesen a fiatalabbak számára vicces kifejezésekről. Egy következő kihelyezett óra keretében a helyi nyugdíjas klub tagjait látogatjuk meg a tájházban. A gyerekek beszélgetnek a nyugdíjas klub vezetőjével, egykori óvodapedagógussal, előre egyeztetett témákról. Ehhez segítséget nyújtanak a tájházban kihelyezett régi tárgyak, melyek tájnyelvi megnevezéseit egy következő alkalommal párosító játék segítségével elevenítünk fel.

A hagyományok felelevenítéséhez és régi tájnyelvi szavak tanításához a Scholar kiadó Hagyományaink sorozatában megjelenő mesék is jó alapul szolgálnak. A gyerekek szeretik, mert észrevétlenül csempészik mesébe a sokszor már majdnem elfeledett hagyományokat. Ilyen például a Májusfa-állításról szóló mese, mely hagyomány húsz évvel ezelőtt a falvakban még erősen élt. Május elseje reggelén sok hajadon lányos ház udvarát díszítette a májusfa, ma már azonban ritkaság számba megy a májusfa látványa Somogy megye ezen részén.

6. Összefoglalás

Szakdolgozatom témája tájnyelvi szavak ismerete egy somogyi kistérség (Nagyberény, Ságvár, Kiliti, Siófok) harmadik és hatodik osztályos tanulóinak körében. A tájnyelvi szavak ismerete iránti érdeklődésemet egy minikutatás keltette fel és ez ösztönzött további kutatásra. Arra voltam kíváncsi, hogy az általános iskola harmadik és hatodik osztályos tanulói milyen mértékben ismerik a mindennapi élethez kapcsolódó és a térségre nagyon jellemző tájnyelvi szavakat, illetve befolyásolják-e ismereteik mértékét olyan szociodemográfiai tényezők, mint az életkor, a lakóhely típusa és a nagyszülőkkel egy háztartásban élés.

A kutatásban négy iskola összesen 127 tanulója vett részt. 67 harmadik és 60 hatodik osztályos tanuló. Két feladatból álló mérőeszközt állítottam össze. Első feladatban főnevek jelentését kellett megadni a tanulóknak négy válaszlehetőség közül. A második feladatban példamondatokba kellett pótolniuk az igéket, összesen tizenkettőt, tizenhat ige közül.

Első kutatási kérdésemre, miszerint milyen mértékben ismerik a tájnyelvi szavakat, elenyésző mértékben lett a válasz. A tanulók többsége, a megkérdezett tizenkét főnév és tizenkét ige jelentésének felét sem tudta megadni helyesen. Ugyanakkor a tanulók jól ismerik a térségre nagyon jellemző kifejezéseket, mint a *bogár* (87%) és a *fűzet* (97%).

Második kutatási kérdésemre, miszerint befolyásolják-e szociodemográfiai tényezők a tájnyelvi szavak ismeretét, a következő eredmények mondhatók el. Életkor tekintetében a két feladat eredményét összesítve a hatodik osztályosok jobban teljesítettek mindegyik iskolában a harmadik osztályosoknál, tehát az életkor befolyásoló tényező a tájnyelvi szavak ismeretében. A községben, illetve faluban élő tanulók, eredményesebben töltötték ki a tesztet, tehát a lakóhely is befolyásoló tényezőként jelentkezik. A nagyszülőkkel együtt lakás pozitív hatása azonban, nem mutatható ki releváns mértékben.

Szakdolgozatom 5.2. *Javaslatok* alfejezetében többféle módszert leírok, javaslatokat teszek, a tájnyelvi szavak fejlesztésére vonatkozóan. Ilyenek például a kihelyezett tanórák, helyi adottságok figyelembevételével. Kapcsolat a helyi nyugdíjas vagy hagyományőrző klubbal. Látogatás tájházban. Játékos szókincs fejlesztő feladatok tanórán. Király Lajos (1995 és 2002) művei alapján a somogyi hagyományok és hiedelmek megismertetése a tanulókkal.

Kutatásom legfőbb eredménye az, hogy bár kiveszőben vannak a tájnyelvi szavak a köznapi beszédből, a térségre nagyon jellemző szavak mégis szerepelnek a köztudatban.

A tájnyelvi szavak ismerete érték, melyet fejleszteni kell és érdemes.

„A magyar nemzeti kultúra alapja a magyar nyelv. Nyelvünk és kultúránk, benne irodalmunk a nemzeti identitásunk megteremtői, őrzői és alakítói” (NAT 2020, kerettanterv alsó tagozat, magyar nyelv és irodalom).

Irodalomjegyzék

- Balassa J. (1898): *A magyar nyelvjárások keletkezése*. Ethnographia IX. Budapest: Hornyánszky
- Balatoni K: *Így tedd rá! képzések*. Letöltés ideje: 2024. 04. 18. forrás: <https://igyteddra.hu/kepzesek/>
- Benkő L. (1957): *Magyar nyelvjárástörténet*. Egyetemi magyar nyelvészeti füzetek. Budapest: Tankönyvkiadó p.111
- Crystal,D. (1997) : *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press p.606
- Erdélyi Zs. (1976) : *Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok* Budapest: Magvető Könyvkiadó p.772
- Imre S. (1971): *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest: Akadémiai kiadó p.394
- Király L. (1990): *Nyelvjárási jelenséghatárok a Dél-Dunántúlon*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság p.111
- Király L. (1995): *Somogyi hiedelemvilág. Boszorkányok, kísértetek és más néphitbeli alakok*. Kaposvár: Megyei és Városi Könyvtár p.97
- Király L. (2002): *Somogyi népszokások I. A kalendáriumi jeles napok és a falusi társas munkavégzés szokásai*. Kaposvár: Kaposvári Egyetem p.220
- Király L. (2005): *Somogy –Zalai Nyelvatlasz*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság 186.szám p.306
- Kiss G. (2014): *Kis magyar tájszótár 5800 népies és tájnyelvi szó magyarázata*. Budapest: TINTA Könyvkiadó p.212
- Kiss G. (2019): *Nagy magyar tájszótár 5500 népies , tájnyelvi és archaikus szó magyarázata* Budapest: TINTA könyvkiadó p.1008
- Kiss J. (2001): *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris Kiadó p. 380
- Knézy J. (1988) : *Somogy régi ételei*. Budapest: Mezőgazdasági Kiadó p. 102
- Losonczi Z. (1916) : *Az ő-zés története*. Budapest: Franklin kiadó p.37
- NAT 2020 Kerettanterv alsó tagozat. Letöltés dátuma: 2024.04.16. forrás: https://www.oktatas.hu/koznevels/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_1_4_evf
- Patak M. (2007): *Tájnyelvében is él a nemzet* Kívül-belül irodalom. Letöltés dátuma: 2024. 03.30.forrás: <https://kbirodalom.wordpress.com/2007/01/13/tajnyelveben-is-el-a-nemzet/>
- Sajtos J. (2004) : *Sárvíz menti nyelvatlasz*. Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 220. szám p.166
- Szinnyei J. (1901): *Magyar tájszótár*. Budapest: Hornyánszki p.2664

Várkonyi I. (1965): *A Somogy megyei ő-ző nyelvjárás. A büssüi nyelvjárás ő-zése* Budapest: Magyar nyelvtudományi Társaság 113.szám p.96

Wardhaugh, R. (1992): *An introduction to sociolinguistics*. Oxford: Blackwell Publ. p.480

Táblázatjegyzék

1.táblázat: Siófoki tanulók szociodemográfiai adatai	11
2.táblázat : Nagyberényi tanulók szociodemográfiai adatai	15
3.táblázat : Ságvári tanulók szociodemográfiai adatai	18
4.táblázat : Kiliti tanulók szociodemográfiai adatai	21
5.táblázat: Jó válaszok átlaga az egyes iskolák osztályaiban	27

Ábrajegyzék

1.ábra: Első feladat jó megoldásainak aránya a siófoki iskolában	13
2.ábra: Tájnylevi igék helyes használata példamondatokban-Siófok	14
3.ábra : Első feladat jó megoldásainak aránya a nagyberényi iskolában	16
4.ábra Tájnylevi igék helyes használata példamondatokban-Nagyberény	17
5.ábra : Első feladat jó megoldásainak aránya a ságvári iskolában	19
6.ábra : Tájnylevi igék helyes használata példamondatokban-Ságvár	20
7.ábra : Első feladat jó megoldásainak aránya a kiliti iskolában	22
8.ábra: Tájnylevi igék helyes használata példamondatokban- Kiliti	23
9.ábra: Az első feladatra adott válaszok összehasonlítása	24
10.ábra: A második feladatra adott válaszok összehasonlítása	25

Mellékletek

1.melléklet: Tájnyelvi szavak ismerete teszt első feladatára adott válaszok Siófokon

(Forrás: Saját munka)

A táblázatban zöld színnel jelöltem a jó válaszokat.

elnevezés	hecsedli	bo-gár	má-csik	ban-gócs	sin-dő	tok-lász	gyűr-ke	ü-mög	szó-ma	dzsin-dzsás	gör-höny	smar-ni
SI1	D	A	D	B	A	D	B	B	D	D	D	A
SI2	D	A	D	C	A	D	D	B	D	B	A	C
SI3	C	D	D	A	C	D	D	B	D	A	D	C
SI4	A	A	B	D	A	D	A	B	D	A	D	C
SI5	C	A	C	B	C	C	B	B	A	A	C	C
SI6	A	C	C	A	A	C	A	B	A	B	A	C
SI7	A	B	D	D	D	C	D	B	A	A	D	C
SI8	C	C	C	D	A	D	A	B	D	A	D	C
SI9	B	C	D	D	D	D	D	B	B	D	D	D
SI10	C	A	D	D	A	D	A	B	D	C	A	D
SI11	A	A	D	D	D	C	D	A	D	D	D	D
SI12	A	A	C	D	A	B	C	B	C	A	D	C
SI13	C	D	D	D	C	A	C	D	D	A	D	D
SI14	B	A	A	D	B	D	B	D	D	A	D	D
SI15	A	C	C	C	A	D	B	B	A	C	A	C
SI16	C	D	C	D	C	D	C	A	C	A	D	C
SI17	C	A	D	C	A	D	A	B	A	B	A	C
SI18	D	B	A	B	C	B	D	B	C	A	A	A
SI19	B	A	A	B	C	D	A	B	A	A	A	D
SI20	A	A	B	A	A	C	A	A	A	A	A	B
SI21	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
SI22	C	A	C	B	C	C	B	B	A	A	B	C
SI23	B	D	A	C	C	A	C	B	B	C	C	A
SI24	B	D	A	D	D	D	D	A	C	A	A	D
SI25	A	A	C	C	A	B	A	B	C	B	A	C
SI26	C	A	D	D	D	D	D	D	D	A	D	D
SI27	B	A	C	A	A	C	A	B	C	A	A	A
SI28	A	A	D	D	A	C	C	A	C	A	A	C
SI29	A	A	D	A	A	B	B	D	C	A	B	C
SI30	D	A	D	A	D	D	D	B	D	A	D	D
SI31	D	A	D	A	D	D	B	B	D	A	D	D
SI32	A	A	B	A	C	B	B	B	C	D	A	B
SI33	A	A	D	D	C	B	B	B	C	A	D	D
SI34	D	A	A	D	D	D	B	D	C	A	B	B
SI35	D	A	D	D	C	D	D	D	C	A	D	D
SI36	D	A	D	D	D	D	D	D	D	A	D	D
SI37	A	A	D	A	B	D	B	D	C	A	C	D
SI38	B	A	D	D	D	D	D	D	D	A	D	D
SI39	B	A	D	D	C	B	D	B	D	A	D	D

2. melléklet: Tájnylevi szavak ismerete teszt első feladatára adott válaszok Nagyberényben

elnevezés	hecsedli	bo-gár	má-csik	ban-gócs	sin-dő	tok-lász	gyür-ke	ü-mög	szó-ma	dzsin-dzsás	gör-höny	smar-ni
N1	B	A	B	A	C	A	B	A	C	A	D	A
N2	B	A	B	A	A	A	B	A	C	A	D	A
N3	B	A	D	B	A	A	A	B	C	A	A	C
N4	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
N5	B	A	D	A	A	D	A	A	C	A	A	A
N6	C	A	B	C	A	C	B	A	C	A	A	A
N7	B	A	A	A	A	D	B	B	C	A	A	C
N8	B	C	A	C	A	A	A	A	A	C	A	C
N9	B	A	C	D	B	A	B	B	C	A	B	A
N10	D	A	D	A	C	A	D	B	C	A	D	D
N11	B	A	D	C	C	D	C	B	C	A	B	D
N12	B	A	A	A	A	A	C	A	C	A	A	A
N13	B	A	C	B	C	A	B	A	A	C	B	A
N14	B	A	A	A	C	A	B	A	C	A	D	A
N15	D	A	B	A	C	A	A	B	C	A	B	A
N16	A	A	A	D	C	D	B	B	C	A	B	A
N17	D	A	D	D	D	D	B	B	C	A	D	D
N18	D	A	D	D	D	D	D	B	D	A	D	D
N19	B	A	D	A	A	A	C	A	C	A	A	A
N20	B	A	D	A	C	A	B	A	C	A	D	A
N21	B	A	D	C	C	C	C	B	C	A	A	A
N22	B	A	C	A	C	C	C	A	C	A	B	A
N23	B	A	B	A	C	C	B	B	C	A	A	A
N24	B	A	A	A	C	A	D	B	C	A	A	A
N25	B	A	A	A	C	D	B	A	C	A	D	A
N26	B	A	B	A	C	A	B	B	C	A	A	A
N27	D	A	D	D	A	A	A	A	C	A	A	C
N28	B	A	D	D	A	A	A	D	C	A	A	C

3. melléklet: Tájnylevi szavak ismerete teszt első feladatára adott válaszok Ságváron

elnevezés	hecsedli	bo-gár	má-csik	ban-gócs	sin-dő	tok-lász	gyür-ke	ü-mög	szó-ma	dzsin-dzsás	gör-höny	smar-ni
S1	D	A	D	D	D	D	D	D	D	A	D	D
S2	A	A	D	D	D	D	D	B	A	A	D	D
S3	A	A	B	C	C	D	B	B	A	B	A	C
S4	D	A	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
S5	D	A	D	D	D	D	D	D	D	A	D	D
S6	B	A	A	B	B	B	B	B	A	A	D	C
S7	D	A	D	B	A	D	D	B	A	D	D	D
S8	D	A	D	C	A	D	D	B	A	C	A	A
S9	D	A	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
S10	D	A	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
S11	D	A	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
S12	D	A	D	D	D	D	B	D	C	D	D	D
S13	D	A	D	D	D	D	B	D	D	A	D	D
S14	A	A	D	D	D	D	D	D	D	A	D	D
S15	D	A	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
S16	C	A	D	D	A	A	D	B	A	B	A	C
S17	D	A	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
S18	A	A	A	A	B	D	B	B	C	A	B	A
S19	D	A	C	B	D	A	A	D	A	A	D	D
S20	A	A	C		D	D	B	B	C	A	C	D
S21	A	C	C	D	C	B	C	B	C	A	A	D
S22	D	D	A	D	C	D	D	D	D	A	D	B
S23	C	B	D	A	B	D	B	B	C	A	D	B
S24	A	A	D	D	C	A	B	B	D	D	D	D
S25	D	D	D	D	D	A	B	D	C	A	D	D
S26	D	A	A	D	B	D	B	D	C	A	D	D
S27	B	B	C	A	B	A	B	D	D	A	C	B
S28	B	A	D	A	C	A	D	B	C	A	B	A
S29	A	A	A	C	A	D	B	B	C	A	D	D

4. melléklet: Tájnylevi szavak ismerete teszt első feladatára adott válaszok Kilitin

elneve- zés	hecsed- li	bo- gár	má- csik	ban- gócs	sin- dő	tok- lász	gyür- ke	ü- mög	szó- ma	dzsin- dzsás	gör- höny	smarni
K1	A	A	D	C	D	D	D	D	D	A	D	D
K2	A	A	B	B	B	B	B	D	A	A	A	A
K3	B	A	B	A	C	A	A	B	A	A	A	A
K4	A	A	A	A	B	C	A	B	C	A	B	A
K5	A	A		A	A	B	B	B	C	A	B	A
K6	A	A	D	B	A	B	C	D	A	A	D	A
K7	A	A	B	B	D	B	B	B	C	A	D	A
K8	A	A	B	B	B	B	B	B	C	A	B	A
K9	A	A	D	D	A	A	A	B	A	B	A	C
K10	A	A	D	B	A	D	B	A	A	A	A	C
K11	A	A	A	B	D	B	B	B	C	A	D	A
K12	A	A	D	B	C	B	B	B	C	A	A	A
K13	A	A	B	B	D	B	B	B	C	A	D	A
K14	A	A	D	A	A	B	B	D	C	A	A	A
K15	D	C	C	B	D	D	B	B	C	A	C	A
K16	A	A	D	B	D	D	B	B	C	A	D	A
K17	D	A	A	A	C	D	B	B	C	B	A	B
K18	B	A	C	B	C	B	B	B	C	A	A	A
K19	B	A	A	A	C	B	B	D	C	A	A	A
K20	B	A	A	B	C	B	B	D	C	A	C	A
K21	B	A	C	D	C	A	B	B	C	A	D	A
K22	B	A	A	B	C	A	B	A	C	A	B	A
K23	B	A	A	B	C	B	B	A	C	A	C	A
K24	B	A	A	B	C	A	B	B	C	A	D	A
K25	C	A	C	A	C	A	C	B	C	A	A	A
K26	B	A	C	C	C	A	B	B	C	A	B	A
K27	B	A	A	A	C	B	B	B	C	A	A	A
K28	B	A	A	A	C	B	B	A	C	D	B	A
K29	B	A	A	D	C	D	B	D	C	A	C	A
K30	B	A	A	B	C	A	B	B	C	A	C	A
K31	B	A	A	A	C	B	B	B	K3	A	C	A

5. melléklet: Erdélyi Zsuzsanna-emlékoszlop Nagyberényben

(Forrás: Magyar Művészeti Akadémia honlapja)

<https://www.mma.hu/muveszeti-hirek/-/event/10180/emlekoszlopot-allitottak-erdelyi-zsuzsannanak-es-adatkozlojenek> [letöltés ideje: 2024. 04. 16.]

6. melléklet: A mérőeszköz

(Forrás: saját munka)

Tájnyelvi szavak Somogyban
Kutatás

Betöltött életkorod:

Húzd alá a rád jellemző választ!

1. Nemed: Fiú Lány

2. Lakóhelyed típusa:

falu község város nagyváros

3.

- Anyai nagyszüleimmal (vagy 1 nagyszülőmmel) egy házban élek.
- Anyai nagyszüleimmal (vagy 1 nagyszülőmmel) egy településen élek.
- Anyai nagyszüleim(vagy 1 nagyszülőm) közel élnek hozzánk.
- Anyai nagyszüleim (vagy 1 nagyszülőm) távol élnek tőlünk.

4.

- Apai nagyszüleimmal (vagy 1 nagyszülőmmel) egy házban élek.
- Apai nagyszüleimmal (vagy 1 nagyszülőmmel) egy településen élek.
- Apai nagyszüleim(vagy 1 nagyszülőm) közel élnek hozzánk.
- Apai nagyszüleim (vagy 1 nagyszülőm) távol élnek tőlünk.

Mit jelentenek az alábbi szavak? Válaszd ki a megfelelő jelentést!

Hecsedli

- a. nokedli
- b. csipkebogyó
- c. hokedli
- d. nem tudom

Bogár

- a. légy
- b. mozsár
- c. darázs
- d. nem tudom

Mácsik

- a. levestészta
- b. málnalekvár
- c. kockatészta
- d. nem tudom

Bangócs

- a. bögöly
- b. cigaretta
- c. apróra vágott banán
- d. nem tudom

Sindő

- a. kendő
- b. nádtető
- c. zindely
- d. nem tudom

Toklász

- a. búza, rozs, árpa kalászának bajusza
- b. búza, rozs, árpa levágott szára
- c. fodrász
- d. nem tudom

Gyürke

- a. gyűrődés a ruhán
- b. kenyér vége
- c. csipetke
- d. nem tudom

Ümög

- a. ing
- b. hűmmög
- c. szoknya
- d. nem tudom

Szóma

- a. szóda
- b. mai ige
- c. szalma
- d. nem tudom

Dzsindzsás

- a. gázos terület
- b. nindzsás öltözet
- c. lápos terület
- d. nem tudom

Görhöny

- a. görény
- b. burgonyás pogácsa
- c. kukoricapogácsa
- d. nem tudom

Smarni

- a. császármorzsa
- b. grízes tészta
- c. masni
- d. nem tudom

Illeszd be a megfelelő szót az alábbi mondatokba! Nem kell minden szót felhasználni!

hömbölgődik, viürtyüül, kajikul, szetymerreg, csöszmitül, pámpilláskodik, kerembózsál, monyáz, pitlikül, vernyákol, májog, füzet, dürgüli, kum, ebédezik, vinnyog,

1. A csatár rá _____ a labdát.
2. Péter álmos, _____ egyet.
3. Nézd, hogy _____ Petra!
4. Bankkártyával _____ a boltban.
5. _____ az eső.
6. Meddig _____ még?
7. El _____ az erdőben.
8. A gazdasszony meg _____ a tyúkot.
9. Le _____ a dombról.
10. Ha megszidják a gyereket, gyorsan el _____.
11. Ha a lábára lépnek, a kutya _____ a macska meg _____.

7.melléklet: Egy kitöltött tesztlap

513

Betöltött életkorod: 8

Húzd alá a rád jellemző választ!

1. Nemed: Fiú Lány

2. Lakóhelyed típusa:

 falu község város nagyváros

3.

- Anyai nagyszüleimmel (vagy 1 nagyszülőmmel) egy házban élek.
- Anyai nagyszüleimmel (vagy 1 nagyszülőmmel) egy településen élek.
- Anyai nagyszüleim (vagy 1 nagyszülőm) közel élnek hozzánk.
- Anyai nagyszüleim (vagy 1 nagyszülőm) távol élnek tőlünk.

4.

- Apai nagyszüleimmel (vagy 1 nagyszülőmmel) egy házban élek.
- Apai nagyszüleimmel (vagy 1 nagyszülőmmel) egy településen élek.
- Apai nagyszüleim (vagy 1 nagyszülőm) közel élnek hozzánk.
- Apai nagyszüleim (vagy 1 nagyszülőm) távol élnek tőlünk.

Mit jelentenek az alábbi szavak? Válaszd ki a megfelelő jelentést!

Hecsedli

- a. nokedli
- b. csipkebogyó
- ☒ c. hokedli
- d. nem tudom

Bogár

- a. légy
- b. mozsár
- c. darázs
- ☒ d. nem tudom

Mácsik

- a. levestészta
- b. málnalekvár
- c. kockatészta
- ☒ d. nem tudom

Bangócs

- ☒ a. bögöly
- b. cigaretta
- c. apróra vágott banán
- d. nem tudom

Sindő

- a. kendő
- b. nádtető
- ☒ c. zsindely
- d. nem tudom

Toklász

- a. búza, rozs, árpa kalászának bajusza
- b. búza, rozs, árpa levágott szára
- c. fodrász
- ☒ d. nem tudom

Gyürke

- a. gyűrődés a ruhán
- b. kenyér vége
- c. csipetke
- ☒ d. nem tudom

Ümög

- a. ing
- ☒ b. hűmmög
- c. szoknya
- d. nem tudom

Szóma

- a. szóda
- b. mai ige
- c. szalma
- ☒ d. nem tudom

Dzsindzsás

- ☒ a. gazos terület
- b. nindzsás öltözet
- c. lápos terület
- d. nem tudom

Görhöny

- a. görény
- b. burgonyás pogácsa
- c. kukoricapogácsa
- ☒ d. nem tudom

Smarni

- a. császármorzsa
- b. grízes tészta
- ☒ c. masni
- d. nem tudom

Illeszd be a megfelelő szót az alábbi

mondatokba! Nem kell minden szót felhasználni!

~~hőmölödik, viüütyül, kajikul, szetymereg, csössmitül, pámpillaskodik, kerembózsál, monyáz,~~
~~pitlikül, vernyákol, májog, füzet, düngüli, kum, ebédezik, vinnyog.~~

1. A csatár rá pitlikül a labdát.
2. Péter álmos, kum egyet.
3. Nézd, hogy viüütyül Petra!
4. Bankkártyával füzet a boltban.
5. Szetymereg az eső.
6. Meddig csössmitül még?
7. El kerembózsál az erdőben.
8. A gazdasszony meg düngüli a tyúkot.
9. Le hőmölödik a dombról.
10. Ha megszüdják a gyereket, gyorsan el pámpillaskodik.
11. Ha a lábára lépnek, a kutya vinnyog a macska meg vernyákol.

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Magyarósi-Végh Brigitta
A Hallgató Neptun kódja: IKVU4Q
A dolgozat címe: Tájnyelvi szavak ismerete egy somogyi kistérség
harmadik és hatodik osztályos tanulóinak körében
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári
Campus
A konzulens tanszékének a neve: Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottnak tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

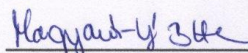
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024. április 21.

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Magyarósi-Végh Brigitta (hallgató Neptun azonosítója: IKVU4Q) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem²

Kelt: 2024. év április hó 21. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendő.

² A megfelelő aláhúzendő.